

בראשית כב וירא רעד

בְּנֵי וַיִּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו: וַיֵּבְאוּ אֶל-
הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר לָו הָאֱלֹהִים וַיִּבֶן
שָׁם אֲבֵרָהָם אֶת-הַמִּזְבֵּחַ וַיַּעֲרֹךְ אֶת-
הָעֵצִים וַיַּעֲקֹד אֶת-יִצְחָק בְּנֹו וַיִּשֶׂם
אֹתוֹ עַל-הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל לָעֵצִים: וַיִּשְׁלַח
אֲבֵרָהָם אֶת-יָדוֹ וַיִּקַּח אֶת-הַמַּאֲכָלָת
לְשַׁחֵט אֶת-בְּנֹו: וַיִּקְרָא אֵלָיו מִלְּאֵךְ
יְהוָה מִן-הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אֲבֵרָהָם |
אֲבֵרָהָם וַיֹּאמֶר הֲנֵנִי: וַיֹּאמֶר אֶל-
תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל-הַנֶּעֱר וְאֶל-תַּעֲשֵׂ לוֹ
מֵאוֹמֶה כִּי | עֵתָה יָדַעְתִּי כִּי-יִרְאֶה

אונקלוס

בְּרִי וַאֲלוֹ תְרוּיָהוֹן בְּתָרָא: וְאֵתוֹ
לְאִתְרָא דִּי אָמַר לֵהּ יִי וּבְנָא תַמָּן
אֲבֵרָהָם ית מִדְּבָרָא וְסִדְרִי ית
אֵעִיָא וְעַקְדִי ית יִצְחָק בְּרָה וְשׁוּי
יְתָה עַל מִדְּבָרָא עֵיל מִן אֵעִיָא:
וְאוֹשִׁיט אֲבֵרָהָם ית יָדָה וְנִסִּיב
ית סְבִינָא לְמִיכַס ית בְּרָה:
יא וְקִרָא לֵהּ מִלְּאֵכָא דִּי מִן
שְׁמַיָא וַאֲמַר אֲבֵרָהָם אֲבֵרָהָם
וַאֲמַר הָא אָנָא: יב וַאֲמַר לָא
תּוֹשִׁיט יָדְךָ לְעֵלְיָמָא וְלָא תַעֲבֹד
לֵהּ מִדְּעַם אֲדִי כִּעֵן וְדַעְנָא (יג)
דַּעִית) אֲרִי דְבָרָא דִּי אֵת וְלָא

אונקלוס

תְּיָתָאָה וְזָקַף אֲבֵרָהָם ית עֵינֵיהִי
וְחָזָא ית אִתְרָא מִרְחִיקִי: וְאָמַר
אֲבֵרָהָם לְעֵלְיָמָהּ אֲרִיכִי לְכוּן
הָכָא עִם חִמְרָא וְאָנָא וְעֵלְיָמָא
נְחַמְטִי עַד כָּא וְנִסְגֹוד וְנִתּוּב
לְתוּכוּן: יג וְנִסִּיב אֲבֵרָהָם ית אֵעִי
דַּעֲלָתָא וְשׁוּי עַל יִצְחָק בְּרָה
וְנִסִּיב בִּידָה ית אִשְׁתָּא וְיֵת
סְבִינָא וַאֲלוֹ תְרוּיָהוֹן בְּתָרָא (יג)
144 וְאָמַר יִצְחָק לְאֲבֵרָהָם
אָבוּהִי וַאֲמַר אָבָא וַאֲמַר הָא אָנָא
בְּרִי וַאֲמַר הָא אִשְׁתָּא וְאֵעִיָא וְאֵן
אִמְרָא לְעֵלְתָא: יד וַאֲמַר אֲבֵרָהָם
קָרַם יִי גִלְיָי לֵהּ אִמְרָא לְעֵלְתָא

בראשית כב וירא רעג

הַשְּׁלִישִׁי וַיִּשָּׂא אֲבֵרָהָם אֶת-עֵינָיו
וַיִּרְא אֶת-הַמָּקוֹם מִרְחֹק: וַיֹּאמֶר
אֲבֵרָהָם אֶל-נַעֲרָיו שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם-
הַחֲמוֹר וְאָנִי וְהַנֶּעֱר נִלְכָה עַד-רֶבֶה
וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנִשְׁוֹבָה אֵלֵיכֶם: וַיִּקַּח
אֲבֵרָהָם אֶת-עֵצֵי הָעֵלָה וַיִּשֶׂם עַל-
יִצְחָק בְּנֹו וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אֶת-הָאֵשׁ וְאֶת-
הַמַּאֲכָלָת וַיִּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו: וַיֹּאמֶר
יִצְחָק אֶל-אֲבֵרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי
וַיֹּאמֶר הֲנֵנִי בְּנֵי וַיֹּאמֶר הֲנֵה הָאֵשׁ
וְהָעֵצִים וְאֵיךְ הִשָּׂה לְעֵלָה: וַיֹּאמֶר
אֲבֵרָהָם אֱלֹהִים יִרְאֶה-לָו הִשָּׂה לְעֵלָה

לקט כהיר

רש"י

ויבחר לו השב, ואם אין שם לעולה בני"א, ואע"פ
שהבין יצחק שהוא הולך להשחט * וילכו שניהם יחדו
(ב"ר) בלב שוב: * (ט) ויעקב. ידיו ורגליו (פד"ר ל"א)
מאחוריו (ב"ר), הידים והרגלים ביחד היא עקידה (שם)
(י"ד) והוא לשון (ל"ט) עקדים (כ"ג), שהיו קרסוליהם
לזניס, מקום שעוקדים אותם * זו היא ניכר: (י"א)
אברהם אברהם. לשון חבה הוא (ב"ר), שכוּפְּלָא
אח שמו: (יג) אל תשלח. לשחוט, אמר לו א"כ
לחנם (כ"ג) באתי לכאן אעשה בו חבלה ואזיח ממנו
מעט דם, א"ל ואל תעש לו מאומה אל תעש בו מום
(ב"ר): כי עתה ידעתי. אמר רבי אבהו (כ"ג) א"ל
אברהם אפרס לפניך את שיחתי, אחמול אמרת לי כי
ביצחק יקרא לך זרע, ויחרת ואמרת קח נא את בנך,
שינוי טעמות * לישט * שלם * אוחז * כשכול

ויבחר לו השב, ואם אין שם לעולה בני"א, ואע"פ
שהבין יצחק שהוא הולך להשחט * וילכו שניהם יחדו
(ב"ר) בלב שוב: * (ט) ויעקב. ידיו ורגליו (פד"ר ל"א)
מאחוריו (ב"ר), הידים והרגלים ביחד היא עקידה (שם)
(י"ד) והוא לשון (ל"ט) עקדים (כ"ג), שהיו קרסוליהם
לזניס, מקום שעוקדים אותם * זו היא ניכר: (י"א)
אברהם אברהם. לשון חבה הוא (ב"ר), שכוּפְּלָא
אח שמו: (יג) אל תשלח. לשחוט, אמר לו א"כ
לחנם (כ"ג) באתי לכאן אעשה בו חבלה ואזיח ממנו
מעט דם, א"ל ואל תעש לו מאומה אל תעש בו מום
(ב"ר): כי עתה ידעתי. אמר רבי אבהו (כ"ג) א"ל
אברהם אפרס לפניך את שיחתי, אחמול אמרת לי כי
ביצחק יקרא לך זרע, ויחרת ואמרת קח נא את בנך,
שינוי טעמות * לישט * שלם * אוחז * כשכול

רש"י

לו שכות להמלך אל לבו לא היה עושה (תנ"ח): וירא
את המקום. (ה) ער כה. כלומר דרך מועט * למקום אשר
לפנינו, ומדרש הגדה אראה היכן הוא מה שאמר לי
המקום (פ"ו כ"ג), כה יביח זרעך (תנ"ח - ב"ר): ונשובה.
נחבאל * שישוב שניהם (תנ"ח - ב"ר): (ו) המאכלת.
סכין, על שם שאוכלת את הבשר (כ"ג), כמה דתימא
(דברים ל"ב מ"ג) וחרבי תאכל, בשר ושמשרת בשר
לאכילה * (תנ"ח - ב"ר), דבר אחר זאת נקראת מאכלת
על שם שישאל אוכלים מתן שכרה (ב"ר): וילכו
שניהם יחדו. * אברהם שהיה יודע שהולך לשחוט
אח בנו היה הולך בלעון ושחטה כיצחק שלא היה
מרגיש בדבר: (ח) יראה לו השנה. (כלומר יראה)
שינוי טעמות * לכילת אור

לקט כהיר

טו) לא אמר הכתוב ויראה ה' את המקום, אלא ראה
מעלמו, ומתיכן ידע שהוא טוב וראי והקצ"ה אמר לו אשר
אומר אליך, ועדיין לא אמר לו, אלא ודאי שראה בו שינוי
משאר מקומות שהיה קשור פ"י עב ודבוק לא כשאר עננים
וצפרט לדברי חז"ל שהערים לא ראוהו (רא"ם): (יז) כי
חיבת כה מראה על שיעור ההליכה ופשוט הוא שמראה להם
על קורבנו לומר שלא יערכו להמתין זמן רב, אבל יותר
הל"ל עד פה או עד שם וכדומה, לזה הביא הדרוש שמרקה
חיבה זו צפוי ששם יודע לו שהנעתה כה יהיה נשאר
בתקפו, אבל הוא לא הרהר ולא צמחון אמר קן
(מ"ל): (יח) גם זאת נלגגה צפוי בלי כוונתו שאם היה
מכוון היה אומר ואשונה או לא היה אומר כלום, כי פשיטא
שישוב, ולא ישאר שם: (יט) פ"י מכלה אותה שעל ידי
הסכין נפסק הבשר החי, ומביא ראה שההפסק והכליון
נקרא לפעמים אכילה, אבל אינו מדויק שחיבת מאכלת פירושו שהביא אף אחרים לאכילה לא שהוא צמחון אוכל, והי"ל
לקרותו אוכלת, לזה הוסיף טעם אחר, ולפ"י נכון שהוא פועל יוצא שעל ידי שחיטת הסכין הוכשר והוכן והותר הבשר
לאכילה, וזה לבד ג"כ לא די שהיה צריך להיות שמה מנשרת ולא מאכלת לכן הוצרך לטעם הראשון שעיקר הטעם משום
שהוא אוכלת, וכל זה לפי פשוטו, ועדיין אינם מספיקים שלב' הטעמים למה לא אמר סכין שמה הרגיל לזה הביא המדרש
שעל ידי סכין זה נתנסה אברהם ויצחק אשר אלו נהגים ואוכלים וזוהו (מ"ל), ואחר שנקרא סכין אברהם מאכלת נקראו גם
שאר סכינים לפעמים על שמו כגון ככלבש בגבעה (שופטים י"ט כ"ט) ויקח את המאכלת: (כ) ומה יהיה חסר אם יאמר
ולכו, או לא יאמר בכלל ההליכה ודי כמה שאמר ויבאו אל המקום וכו', אלא אמר יחדו על השוואת הרעון ולב מסכים, ואחר

פְּרָשָׁה נו

מסורת המדרש

א. ביום השלישי יקימנו להלן פ"א-ו. אסיר פ"ט-ב. שריט פ"ב. לירש כאן צט (כ"ע). יהושע יב. ראה לירש מקץ קמח. אסתר חתרו. ביום השלישי של מתן תורה ראה זוהר ח"ג רסא: מגילה טו. בתוס' ר"ה ביום השלישי.

ד. א. (כב. ד"ה) ביום השלישי וישא אברהם את עיניו בתיב (הושע ו. ב) יחיינו מימים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו ביום השלישי של שבטים בתיב (בראשית מב. יח) ויאמר אלהם יוסף ביום השלישי ביום השלישי של מרגלים שנאמר (יהושע ב. טז) ונחבתם שמה שלשת ימים ביום השלישי של מתן תורה שנאמר (שמות יט. טז) ויהי ביום השלישי ביום השלישי של יונה דכתיב (יונה ב. א) ויהי יונה במעי הדגה שלשה ימים ושלשה לילות ביום השלישי של עולי גולה דכתיב (עזרא ח. לב) ונשב שם ימים שלשה ביום השלישי של תחית המתים דכתיב

א. "ביום השלישי וישא אברהם את עיניו, וירא את המקום מרחוק" - ביום השלישי לחיפושיו אחר המקום המיועד. שם הקב"ה קץ לצער טרחו והמציא לו את המקום, וזהו אשר - כתיב - כדברי הנביא. על משך תהליך תחיית המתים: "יחיינו מימים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו" - אחרי יומיים של צרה מקים הקב"ה ומחיה את הצדיקים, ביום השלישי יעולם אין הקב"ה מניח הצדיקים בצרה שלשה ימים" (להלן צא, ז, ועי' עיי' שם ורד"ל כאן). וכן מצאנו אשר - ביום השלישי - לצערם - של שבטים - בני יעקב נושעו מצערם, שכלאם יוסף במעצר שלשת ימים, כשכאן למצרים לקנות אוכל והוא התנכר אליהם והחשירם כמרגלים - בתיב שם: "ויאמר אליהם יוסף ביום השלישי ואת עשו ומיו" - שיחזרו לבתיהם להחיות את נפשם ונפש בני ביתם, כאמור שם בפרשה, וכן מצאנו אשר - ביום השלישי - לצערם - של מרגלים - אשר שלח יהושע בן-נון לרגל את ארץ כנען ואת יריחו, נושעו מן הצער שהיו מתחבאים מפני הרודפים אותם - שנאמר - שם: "ונחבתם שמה שלשת ימים עד שוב הרודפים" - וברת"ק כוונתו לדעת שלסוף שלשת ימים ישובו הרודפים, ויוושעו מצרתם (תשי"ט-ס), וכן היה, ואז קמו והלכו לדרךם ונצלו לחיים - "ביום השלישי יקימנו ונחיה".

וכן מצאנו אשר - ביום השלישי של - ההכנות והצפיה - של מתן תורה - שהיו ישראל בצער פרישות, וצמאון לדבר ה' האמור להשמע, נושעו מצערם, כמו - שנאמר - שם: "ויהי ביום השלישי... וידד ה' על הר סיני" - ונתנה להם התורה: וכן מצאנו אשר - ביום השלישי - לצער - של יונה - הנביא, ששהה במעי הדגה שכלעתו, נושע מצער - דכתיב שם: "ויהי יונה במעי הדגה שלשה ימים ושלשה לילות" - ואז הקיאו הרג ליבשה. וכן מצאנו אשר - ביום השלישי - לצערם - של עולי גולה - שעלו מבבל לארץ ישראל כבנין הכית השני, ששהו כדרכם בצער הטלטול, נושעו מצערם ונחשבה דעתם, דכתיב שם: "ונשב שם ימים שלשה" - ואז המשוכו כדרכם להגיע לארץ.

וכן מצאנו אשר - ביום השלישי של - תהליך - תחיית המתים - שעתידה להיות,

יחיינו מימים ביום השלישי יקימנו ביום השלישי של אסתר (אסתר ה. א) ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכותה לבשה מלכות בית אביה באיזה זכות רבנן ורבי לוי רבנן אמרי בזכות יום השלישי של מתן תורה שנאמר ויהי ביום השלישי בהית הפקר ור' לוי אמר בזכות של יום שלישי של אברהם אבינו שנאמר ביום השלישי וירא את המקום מרחוק מה ראה ראה ענן קשור בהר אמר דומה שאותו מקום שאמר לי הקדוש ברוך הוא להקריב את בני שם.

ב. אמר ליצחק בני רואה את מה שאני רואה אמר לו

תגיע התחיה לקיצה, דכתיב שם: "יחיינו מימים, ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו" - שמעת שתכנס בהם הרוח להחיותם עד שיקומו ויחיו, ימשך שלשה ימים, ויעיין עיי' זכן מצאנו אשר - ביום השלישי של - צום - אסתר, אשר צמה היא ונעזותיה וכל היהודים, להתפלל על גזירת המן, החלה להתנוצץ הישועה - דכתיב שם: "ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות" - ולא נאמר "בגדי מלכות" אלא "מלכות" - מכאן אתה למד - ש"לבשה" - אסתר מאז - רוח (מגילה יד.) של - מלכות בית אביה - בית שאול מלך ישראל, אשר היא היתה מזדענ (מגילה יד.) שבו ביום כבר הופיע עליה חוט של חסר למצוא חן בעיני אחשוורוש וזמה נגמרה אחר כך הישועה, לאחר יומיים, כאמור במגילת אסתר.

ויש לנו לשאול - באיזה זכות - מושיע ה' את הצדיקים, תמיד ביום השלישי? רבנן ורבי לוי - חולקים בכר זה, רבנן אמרי: בזכות של - אותו - יום השלישי של מתן תורה שנאמר "ויהי ביום השלישי בהיות הבקש" - שקבלו בו כל ישראל כאחד את התורה, בזכות דברים זו, הושיע ה' את אבותיהם לפניהם, ואת בניהם אחריהם ביום השלישי, ורבי לוי אמר: בזכות של יום שלישי של אברהם אבינו - שהיה הראשון בכך, בנסיון העקידה - שנאמר: "ביום השלישי... וירא את המקום מרחוק" - והלך בו ביום לשחוט את בנו, זהו היה, כאמור, היום השלישי לצער טרחת חיפושן אחר המקום, ונושע בו מהצער הזה על ידי שראה כבר את המקום מרחוק כאמור כאן: "ביום השלישי... וירא את המקום מרחוק".

ויש לנו לשאול - מה ראה - אברהם במקום, לדעת שהוא המקום המבוקש, הוא "ההר חמד אליהם"? ראה ענן קשור - ודבוק ומהורק - בהר, ואינו ניתק ממנו, כדרך שאר העננים שהם קלים ברוח, וידע הבין שהוא ענן כבוד ה' (ועי' פדר"א ל"א) - אמר: "דומה - לי - שאותו מקום - הוא (וד"ס) - שאמר לי הקב"ה להקריב את בני שם", ועמד מנדודי החיפוש אחר המקום.

ב. "וירא את המקום מרחוק, ויאמר אברהם אל נערו: שבו לכם פה עם החמור ואני והנער נלכה עד כה" - השאיר את הנערים מרחוק, עם החמור, ולא ראה בהם ראויים לבוא אתם אל המקום הקדוש, כי מיד כשראה אברהם את הענן קשור על ההר - אמר ליצחק - בנו: "בני! רואה

מסורת המדרש
ראה ענן קשור בהר וק"ר פ"כ-ב. קת"ד פ"ט-ו. נתחומא כאן-כג. אחר-ב. תניי כאן-מו. אחר-ג. פס"ד פמ"א (בתרדש השביעי-ו. פדרי"כ פכ"ו (אחרי מות) אבי"ב פל"א-ראה פדרי"א פל"א.

לפ הושע ו תרגום יונתן
יניח לנא: בְּחַיִּינָא
לְיוֹמֵי נְחֻמָּתָא וְשִׁתְדִּיחַ
לְיוֹמֵי בְּיּוֹם אַחִיּוֹת
מִתִּיבָא יְקִימִינָא וְנָחִי
מִדְּמִוּהִי: גְּנִילָף גְּדוּדָף
לְמַדְעָתָא דְּחִלְתָּא דִּי

יך ויחבשנו. יך לשון הווה הוא, הוא מכה אותנו וזהו יחבשנו. (ב) יחיינו מיומים. יחוקנו משמי פורענות שעברו עלינו, משמי מקדשות שמרנו: ביום השלישי. ננינו בית השלישי יקימנו: מיומים.

מצודת דוד

גבר האויב: וירפאנו. והוא ירפא אותנו, כי הכל ממנו ובידו: יך. הוא הכה אותנו והוא יניח תחבושת על המכה. וכפל הדבר במלות שונות: (ב) יחיינו מיומים. הנה שלח לנו רפואה משני העתים שעברו עלינו, הוא גלות מצרים וגלות בבל: ביום השלישי. בעת השלישי בגאולה העתידה, יקימנו מן הנפילה ונחיה לפניו עד עולם, כי לא נבוא עוד לגולה: (ג) ונדעה. רוצה לומר כמו הבוקר, כשוראה האדם תחלת אורו הוא בטוח שיצא השמש על הארץ ויראה, כן יהיה הרודף לדעת את ה' נכון ובטוח שימצאהו: ויבוא. רב טוב יבוא לנו כמרבית מי הגשם, וכמלקוש המרהה את הארץ ומשביעה:

מצודת ציון

יך. מלשון הכאה: ויחבשנו. ענין קשירת המטלית על המכה והשביירה. כמו ולנשכרת לא חבשתם (ישקלל לו ז): (ב) יחיינו. ענין רפואה. כמו עד חיותם (ישקלל לו ז): מיומים. רוצה לומר מהעתים: (ג) נרדפה. אמר כלשון שאלה על מרבית ההשתוללות: כשחר. הוא אור הבוקר: נכון. כרוך ומוכסח: מוצאו. מלשון יציאה:

רד"ק

יש רבים קמוצים כמו שכתבנו בספר מכלול. ואמר ונשובה אל השם כי הוא טרף, כמו שאמר אטרופך וגו' ואין מציל (לעיל ה' ה'). ואם נשוב אליו הוא המוחץ והוא חרופא, וכפל הענין במלות שונות ואמר יך ויחבשנו: יך. בתשלומו יכה, והוא עתיד במקום עבר: (ב) יחיינו מיומים. ענין רפואה, כמו עד חיותם (יהושע יח ח). וכמו וימרחו על השחץ יחיי (ישעיה לח כא). אמר אם חלינו יומים הוא ירפאנו מחוליינו, עד שביום השלישי יקימנו ונחיה זמן רב לפניו, כלומר אם ארכו צרותינו זמן רב והוא משל יומים, בקרוב יביא

רד"ק

לנו ישועתו והוא משל ביום השלישי. והחכם רבי אברהם בן עזרא ז"ל פירש ביום השלישי הפך כל נשבר, כי אז יבא, וכן אמר ביום השלישי בהיותם כואבים (בראשית לד כה), ופירש עוד יחיינו מיומים זה המאמר הוא על העתיד, ומיומים משל לשני גליות, גלות מצרים וגלות בבל. ביום השלישי משל לגלות הזה השלישי שיקימנו ממנו ונחיה לפניו, שלא נגלה עוד לעולם, ונחיה תמיד לפניו כל ימי עד שלא נחטא עוד: (ג) ונדעה נרדפה. תהיה הסכמתנו ודעתנו כאחד, ונרדפה כלנו לדעת את ה':

מדרשי חז"ל

יותר מג' ימים, הרא הוא רחביב יחיינו מיומים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו. ביום הג' של השבטים, ביום הג' של המרגלים שנאמר ונחבתם שמה שלשת ימים וגו'. באיזה זכות, ובגן אמרי: בזכות יום שלישי של מתן תורה. ור' לוי אמר: בזכות יום שלישי של אברהם אבינו. (ב"ר נו א).

שלא נתרפאה מכתו, הוא מחזק אחר רופאים אחרים ולא היה מוצא לו רפואה, א"ל לך אצל הרופא שקרע לך במכה והוא מרפא אותך, כך אמר הנביא כל מה שאתם מפליגים מן הקב"ה הנחמות רחוקים מכם, אלא עשו חשונה והקב"ה גואל אתכם, הוא שהכה הוא שמרפא. (איכ"ר א).

(ג) ונדעה ונרדפה לדעת את ה' וגו'. היוצא מבית הכנסת אל יפסיע פסיעה גסה. אמר אביי: לא אמרן אלא למיפק, אבל למיעל מצוה למרהה שנאמר נרדפה לדעת את ה'. (ברכות ו:).

(ב) יחיינו מיומים ביום השלישי וגו'. שיחא אלפי שני היה עלמא, וחד חרוב, שנא' ונשגב ה' לברו ביום ההוא, (אמר אביי) הרי חרוב שנא' יחיינו מיומים. (ר"ה לא).

לח הושע ה ו תרגום יונתן
יך פי אנכי כשחל לאפרים וכפפיר לבית
יהודה אני אני אטרף ואלך אשא ואין
מציל: טו אלך אשובה אל-מקומי עד
אשר-יאשמו ובקשו פני בצר להם
ישחרנני: ו א לכו ונשובה אל-יהודה

למדוד קודשי די בשמיא עד דידעון דחבו ויבעון מן קרמי פד תעוק להון יבעון דחלת: א ימרון אתו ונתוב לפלחנא דיי ארי הוא די מחנא ויסנא דאיתי עלנא חבר

מכס מלאו. ואומר אני שהוא מן המינות הפוכות, לשון כלשכ הוגה מן המסלה (ש"כ כ יג), הורו וסונו מלכ (ישעיה נט יג), הנו סיגיס מכסף (משל כה ז): (יד) אשא ואין מציל. אשא את

מצודת ציון

ייטיב גהה (משל י ט): יך כשחל. וכפפיר. הם שמות האריות: טו) ישחרנני. ענין דרישה. כמו שחר טוב (סס א ס): א) לכו. הוא ענין לשון זירוז:

מצודת דוד

רוצה לומר לא יציל אתכם מהרעה: (יד) כי אנכי. כי אני אהיה כשחל מול אפרים וגו', ואני אטרפם ואלך לי עם הטרף, ואשא אותם ואין מי מציל מירי, רוצה לומר אם אני אחפוץ ברעתם מה יעזור להם אשור: (טו) אלך. אסלק מהם שכינתי ואשובה אל מקומי השמים: עד אשר יאשמו. שיכירו בעצמם שהם אשמים, ויבקשו פני למחול להם: בצר. הנה בעת יצר להם ירשו אותי ולא יחזקו לבסם: (א) לכו ונשובה. מוסב למעלה, לומר הנה בעת יצר יאמרו כה זה לזה, לכו ונשובה אל ה': כי הוא טרף. ולא בכח ידו

רד"ק

ירשוני ויבקשוני, כמו אם תשחר אל (איוב ח ה) והרומים להם. והנו"ן הראשונה כנו"ן ישמעון (שמות ד ט) הנוספת פעמים בעתאי הרבים: (א) לכו. ענין זרז המעשה, כמו לכו ונחשבה על ירמיהו (יה יח), לכה נא אנסכה בשמחה (קהלת ב ב) והדומים להם, שאין ענינם הליכה ממש אלא זרז המעשה, ולפי שההליכה דרוז חיישיבה עצלה נאמר זרז כלשון הליכה. יאמר איש לחבירו לכו ונשובה אל ה', וזה היה בימי יאשיהו שבקשו את ה' ועבדוהו: כי הוא טרף. כולו קמוץ, ואף על פי שהוא פעל עבר, כי

אפילו מזור אחד מכס לא ירפא. ויונתן תרגם וחזא אפרים וגו': (יד) כי אנכי. איך יוכל מלך אשור להועיל לכם אפילו אם ירצה, כי אנכי לכם כשחל ואין מציל מידי: אני אני. הכפל לחזק הענין. וכן ראו עתה כי אני אני הוא (דברים לב ט): (טו) אלך אשובה אל מקומי. כלומר אסלק שכינתי מהם, ואשובה אלי בשמים שהוא מקום כבודי, כי הם הקילוני ולא ישכון כבודי ביניהם: עד אשר יאשמו. האל"ף והש"ן בשו"א, וענינו עד שישמו עצמם אשמים. וכן תרגם יונתן עד דידעון דחבו: ישחרנני

מדרשי חז"ל

ומדבר עלתה רשבה במקומה, שנא' אלך אשובה אל מקומי. (ר"ה לא).

תבונה בו, ואין מזור אלא יסורין, שנא' וירא אפרים את חליו ויהודה את מזורו. (סנהדרין צב).

(א) לכו ונשובה אל ה' כי הוא טרף וירפאנו וגו'. משל למי שעלתה לו מכה וקרעה הרופא, כיון שראה

נושאי הפרק (א"ג) קריאת הנביא לעם לשוב בתשובה. (ד"ו) רצון ה' במעשי חסד ואמת יותר מקרבנות. (ז"א) בגידת העם, פירוט החטאים והשערוריה בבית ישראל.

ח קול וירא

אליהו

שעל השתיה קפיד יותר מאכילה והשתא הכי פירושו מפני שהיה קשה למה לא כתיב אכילה במגילה וכתב רק שתיה לזה אמר ברת של תורה מה דת של תורה אכילה מרובה וכו' כמש"כ הוא דרכה של תורה וכו' אף סעודתו היה אכילה מרובה משתיה ואם שתייתו היתה כל כך מרובה מבין מזה איך היתה אכילתו והשתא לפי זה אתי שפיר דברי המדרש הנ"ל דהנה כאן כתיב המת מים והא הדרך של השתיה היא בכת וע"כ צריך לומר שביחו של אברהם אבינו ע"ה וותרגים היו:

(טז) בפסוק ויטע אשל בבאר שבע וגו' איתא במדרש תהלים (חובב)

נר"י בספ' בחובות דף ט' ב"ח בביתו של אברהם ויטע אשל ראשי תיבות אכילה שתיה ל"ה ע"ש פ"י. יש לבאר דהענין הוא רכונות אברהם אבינו ע"ה היה בזה לתקן מה שעוותו הראשונים. דהיינו אדם הראשון באכילה. נח בשתיה. אנשי סדום בלוייה:

← (טז) במדרש הבה ביום השלישי וישא אברהם את עיניו וגו' זה שאמר הכתוב יחינו מיומים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו וכו' ע"ש. וי"ל דהנה אמרו חז"ל שכן מצוה בהאי עלמא לזכא. והטעם אחרי כי המצוה הוא ענין רוחני אין העולם ומלואו כדאי לשלם אפילו שכן מצוה אחת. וכמו שאמרו חז"ל יפה שעה אחת של קודת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה. א"כ היאך אנו ניוונים בזכות המצוה שעשו אבותינו. אבל הענין כך הוא דבאמת המצוה עצמה אין לה תשלומים בעולם הזה. אבל הוריונות וההידור וכיוצא בו במצות אבותינו אותו הזכות אנו אוכלים. והנה התורה הקדושה מורה לנו מקורם מכל ההכנות והוריונות שעשה אברהם

(דז) בפסוק כי עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה וגו' ויש לדקדק מאי לשון עתה ידעתי והלא אברהם אבינו ע"ה היה צדיק גם מקודם לכן ועיין ברש"י. אמנם הענין כך הוא על פי מה דאיתא במס' ברכות י"ג ל"ג: וכו' האומר על קן צפור יגיעו רחמיך וכו' משתקין אותו. והטעם מפני שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים ואינן אלא גזירות וכו' ע"ש. ועיין במפרשים שם. ויש לבאר מ"ש (משלי ל') עין תלעג לאב ותבו ליקהת אם יקרוה עורבי נחל ויאכלוה בני נשד. ומפרש בירושלמי עין תלעג לאב זו מצות כיבוד אב. ותבו ליקהת אם זו מצות שילוח חקן לשלה האם. יקרוה עורבי נחל שהם אכזרים שאין להם הנאה אלא שמנקרים. ויאכלוה בני נשד שהם רחמנים. והכי פירושו שבכל התורה לא נאמר אריכות ימים כי אם בשני מצות הללו כיבוד אב ושילוח חקן. דפי שאין השלימות ניכר באדם אלא כשיש לו שני מידות הפוכות כגון מדת רחמנות ואכזרות. לפי

שכשהאדם נהג במדה אחת אין מוכרח לומר שהוא צדיק אלא ר"ל שכן הוא טבעו. אבל כשיש לו שני מידות הפוכות כגון רחמנות ואכזרות או מוכח שהוא צדיק. לכן נתן הש"ת לישראל מצוה של רחמנות והיינו מצות כיבוד אב שהוא רחמנות גדולה לפי שכשבאים לידי נקמה ואין להם מקום לנוח דין הוא שירחם עליהם. ושוב נתן להם מצות שצריכין להתנגח בהם קצת באכזרות. דהיינו מצות שילוח חקן שנוטל הבנים ומשלח האם. דאיתא בירושלמי שכשמשלח האם לפעמים הולכת מחמת צער וסובעת במים. א"כ הוא בודאי אכזריות גדולה. לכן כתיב בשני מצות אלו אריכות ימים לפי שבשני מידות הללו נשלם האדם בתכלית הטוב. וזה שאמר מפני שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים ואינן אלא גזירות ר"ל שבאמת אין זה רחמים ימים שכן גזר הש"ת פ'. וזהו שאמר בירושלמי הנזיל עין תלעג לאב זו כבוד אב דהיינו שרואה בתורה שכתוב בה אריכות ימים והוא לזעזע על זה ואינו מקיים ונזהג עצמו במדת אכזריות. ותבו ליקהת אם ר"ל שמבזה המצוה של שילוח חקן שצריך להיות בה אכזרי והוא מבזה לזה ונזהג במדת רחמנות ואינו משלח האם לכן יקרוה עורבי נחל כנגד מה שאינו מקיים כיבוד אב ואם ונעשה אכזר עליונים לפיכך יקרוה העורבים שהם אכזרים שאינם רוצים לאכול ואף על פי כן מנקרים. וכנגד מה שהוא בועט במצות שילוח חקן שנעשה רחמן לשיכך יאכלוה בני נשד שהם ג"כ רחמנים. וזהו שאמר בתהלים לעשות נקמה בגוים וגו' הדר הוא לכל חסידיו ר"ל שאעפ"י שהם חסידים שמתנהגים במדת הרחמים אעפ"י יעשו נקמה בשונאיהם שהיא מדה הפוכה וזה הדר להם:

וזהו שאמר כאן בעקידה עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה. לפי שקדם לכן

קול וירא

אליהו ט

שכשהאדם נהג במדה אחת אין מוכרח לומר שהוא צדיק אלא ר"ל שכן הוא טבעו. אבל כשיש לו שני מידות הפוכות כגון רחמנות ואכזרות או מוכח שהוא צדיק. לכן נתן הש"ת לישראל מצוה של רחמנות והיינו מצות כיבוד אב שהוא רחמנות גדולה לפי שכשבאים לידי נקמה ואין להם מקום לנוח דין הוא שירחם עליהם. ושוב נתן להם מצות שצריכין להתנגח בהם קצת באכזרות. דהיינו מצות שילוח חקן שנוטל הבנים ומשלח האם. דאיתא בירושלמי שכשמשלח האם לפעמים הולכת מחמת צער וסובעת במים. א"כ הוא בודאי אכזריות גדולה. לכן כתיב בשני מצות אלו אריכות ימים לפי שבשני מידות הללו נשלם האדם בתכלית הטוב. וזה שאמר מפני שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים ואינן אלא גזירות ר"ל שבאמת אין זה רחמים ימים שכן גזר הש"ת פ'. וזהו שאמר בירושלמי הנזיל עין תלעג לאב זו כבוד אב דהיינו שרואה בתורה שכתוב בה אריכות ימים והוא לזעזע על זה ואינו מקיים ונזהג עצמו במדת אכזריות. ותבו ליקהת אם ר"ל שמבזה המצוה של שילוח חקן שצריך להיות בה אכזרי והוא מבזה לזה ונזהג במדת רחמנות ואינו משלח האם לכן יקרוה עורבי נחל כנגד מה שאינו מקיים כיבוד אב ואם ונעשה אכזר עליונים לפיכך יקרוה העורבים שהם אכזרים שאינם רוצים לאכול ואף על פי כן מנקרים. וכנגד מה שהוא בועט במצות שילוח חקן שנעשה רחמן לשיכך יאכלוה בני נשד שהם ג"כ רחמנים. וזהו שאמר בתהלים לעשות נקמה בגוים וגו' הדר הוא לכל חסידיו ר"ל שאעפ"י שהם חסידים שמתנהגים במדת הרחמים אעפ"י יעשו נקמה בשונאיהם שהיא מדה הפוכה וזה הדר להם:

וזהו שאמר כאן בעקידה עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה ולא חשכת את בנך את יחידך ממני. יש לדקדק בחיבת ממני וכי ח"ו למלאך הקריב אברהם. והיה לו למלאך לומר נאום ה'. כמו באמירה השנייה. אמנם י"ל דהנה ידוע דמכל עשייה של מצוה נברא מלאך. וגם ידוע דלפי גודל אהבה והוריונות והיראה והכונה בעת עשיית המצוה כך הוא מדרגתו של המלאך הנברא מהמצוה הזאת. והנה כאן המלאך הזה אשר בא אל אברהם היה אותו המלאך שנברא על ידי מצות העקידה. והשתא אתי שפיר מה שאמר המלאך עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה וגו' ממני ר"ל על ידי מדרגתי הגדולה אני יודע את גודל מעלתך ביראת ה' וממני אני יודע זאת: ר"ת ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה אשר יאמר היום בהר ה' יראה יש לבאר על פי מ"ז שאמרו חז"ל במדרש. שנתאוה הקב"ה להיות רירתו בתחתונים. אך כשחטא אדם הראשון נסתלקה השכינה לרקיע ראשון וכו' עד שנסתלקה לרקיע השביעי ונא אברהם אבינו ע"ה והורירה משביעי לששי. בא יצחק והורירה לחמישי וכו' עד שבא משה רבינו ע"ה והורירה: למטה על הר סיני. ומעתה י"ל דאברהם אבינו ע"ה שהוא ה' המתחיל להוריד השכינה משביעי לששי. התפלל ואמר

(פ) ולפי זה יתישב שפיר קמיה כחמי מגילה (דף כ"ב) ע"פ כלי"כ מט"י:

חַטֹּאתֶיהָ: קוֹל קוֹרֵא בַמִּדְבָּר פִּנּוּ דְרָךְ יְהוָה יִשְׂרוּ בְעֶרְכָּהּ מִסְלָה
 לְאֱלֹהֵינוּ: כָּל־נְיָא יִנְשֵׂא וּכְלִדְתֵר וּנְבַעַה יִשְׁפְּלוּ וְהִיָּה הַעֲקֵב לְמִישׁוֹר
 וְהִרְכָּסִים לְבִקְעָה: וּנְנַלְהָ כְבוֹד יְהוָה וְרֵאוּ כָל־בְּשָׂר יַחְדּוֹ כִּי פִי יְהוָה
 דִּבֶּר: קוֹל אִמֵר קָרֵא וְאִמֵר מַה אֶקְרָא כָּל־הַבָּשָׂר חֲצִיר וְכָל־חֲסִדּוֹ
 כְּצִיץ הַשָּׂדֶה: יִבֶּשׂ חֲצִיר נִבְל צִיץ כִּי רוּחַ יְהוָה נִשְׁבָּה בּוֹ אֲכַן חֲצִיר
 הָעֵם: יִבֶּשׂ חֲצִיר נִבְל צִיץ וְדִבֶּר אֱלֹהֵינוּ יְקוּם לְעוֹלָם: עַל־הַר־נֹבֶה
 עֲלִי־לָךְ מִבְּשָׂרֵת צִיּוֹן הָרִימִי בִפֶּתַח קוֹלְךָ מִבְּשָׂרֵת יְרוּשָׁלַם הָרִימִי אֶל־
 תִּירְאִי אִמְרֵי לְעַרְי יְהוּדָה הִנֵּה אֱלֹהֵיכֶם: הִנֵּה אֲדַנִּי יְהוָה בְּחֻזֵּק יְבוּא
 וְזָרְעוּ מִשְׁלָה לּוֹ הִנֵּה שָׂכְרוּ אֹתוֹ וּפְעֻלָּתוֹ לִפְנֵינוּ: כָּרַעַה עֲדָרוֹ יִרְעָה
 בּוֹרְעוֹ יִקְבֹּץ טְלָאִים וּבְחִיקוֹ יִשָּׂא עֲלוֹת יִנְהַל: מִי־מִדְּרַב בְּשַׁעֲלוֹ מַיִם
 וְשָׂמִים בְּזֶרֶת תִּפְּן וְכָל בְּשָׁלֵשׁ עֶפֶר הָאָרֶץ וְשִׁקֵּל בְּפֶלֶם הָרִים וּנְבָעוֹת
 בְּמֵאזְנֵים: מִי־תִכֵּן אֶת־רוּחַ יְהוָה וְאִישׁ עֲצָתוֹ יוֹדַעְנּוּ: אֶת־מִי נוֹעֵץ
 וַיְבַיְנֵהוּ וַיִּלְמְדֵהוּ בְּאֵרֶח מִשְׁפָּט וַיִּלְמְדֵהוּ דַעַת וְדָרָךְ תְּבוּנוֹת יוֹדִיעֵנּוּ:
 הֵן גּוֹיִם בְּמֶר מִדְּלִי וּכְשִׁחַק מֵאֲזֵנִים נַחֲשָׁבוּ הֵן אֵיִים בְּדַבַּר יִשׁוּל:
 וּלְבַנּוֹן אֵין דִּי בְּעַר וְחִילָתוֹ אֵין דִּי עוֹלָה: כָּל־הַגּוֹיִם כָּאֵין נִגְדּוּ מֵאַפִּס
 וְתִהְיוּ נַחֲשָׁבוּ לָלוֹ: וְאֶל־מִי תִדְמִיּוּן אֵל וּמַה־דְּמִוּת תַּעֲרֹכּוּ לָלוֹ: הַפֶּסֶל
 נִסְךָ תִרְשׁ וְצִרְף בּוֹהֵב יִדְקַעְנּוּ וּרְתַקוֹת כֶּסֶף צוֹרֵף: הַמִּסְכָּן תִּרְוִמָה עֵץ
 לֹא־יִרְקֵב יִבְחַר תִּרְשׁ חֲבֵם יִבְקַשְׁלוֹ לְהִכִּין פֶּסֶל לֹא יְמוּט: הַלּוֹא
 תִדְעוּ הַלּוֹא תִשְׁמְעוּ הַלּוֹא הִגֵּד מֵרֵאשׁ לְכֶם הַלּוֹא הִבִּינֹתֶם מוֹסְדוֹת
 הָאָרֶץ: כִּי הֵיִשֵׁב עַל־חֻוּג הָאָרֶץ וַיִּשְׁבֶּיהָ בְּחַנְבָּיִם הַנּוֹטָה כְּדַבַּר שְׂמִים
 וַיִּמְתַּחֵם כְּאֵהֵל לְשִׁבְתָּ: הַנּוֹתָן רוּזְנִים לְאֵין שִׁפְטֵי אָרֶץ בְּתִהְיוּ עֲשֵׂה:
 אֵף בְּלִנְפֻעוֹ אֵף בְּלִזְרֻעוֹ אֵף בְּלִשְׁרֵשׁ בְּאָרֶץ גּוֹעֵם וְגַם נִשְׁפָּה בְּדָם
 וַיִּבְשּׁוּ וַיִּסְעֲרָה בְּקֹשׁ תִּשְׁאֵם: וְאֶל־מִי תִדְמִיּוּנִי וְאַשְׁנֵה יִאֲמֵר קְדוֹשׁ:
 שְׂאוּ־מְרוֹם עֵינֵיכֶם וְרֵאוּ מִי־בְרָא אֱלֹהֵי הַמּוֹצִיא בְּמִסְפָּר צְבָאִים לְכֻלָּם
 בְּשֵׁם יִקְרָא מֵרֵב אוֹנִים וְאִמִּין כֹּחַ אִישׁ לֹא נַעֲרָה:

לְהַאֲבִידוֹ לֹא יֵאָחַר לְשִׁנְאוֹ אֶל־פְּנֵיו
 יִשְׁלַם־לוֹ: וְשִׁמְרַת אֶת־הַמְצִוָּה וְאֶת־
 הַחֻקִּים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי
 מְצִוֶּה הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתֶם:

פפפ

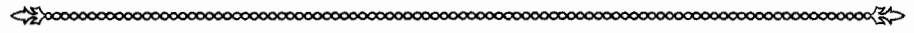
לקט בהיר רש"י
 אבל כל חוק מזה נכנס בגדר יראה שגם מורה מפני העדר השכר יראה נקרא: יד) שאם תמנע לומר גמולו הרע משלם לו להאבדו, הלא ראינו בחוש שאינו כן (ג"א): טו) פ"י דוקא היום צעורה משא"כ שם אדם חפשי מן המלות, ולהפך הוא לקבל שכר ששכר מלוא צעורה"י ליכא, ודייק מיתור חיצת לעשותם, פשיטא שהטוי היא לעשותם, ודאי לדיוק בא (מ"ל): סיימנו פ' ואתחנן - נודרה, לאדם דעת חונן

אור החיים

רבים, אבל אם לא יהיה שונה אלא הוא זרע הבא ממנו לא יהיה שונה צרכו מזכה אצלו ולא ישלם לו להאבדו, וגמר אומר בלשון יחיד כי ביחוד מדבר הכתוב אלא שהעירך בדבר האמור צמח שאמר לשנאו לשון רבים, וחזר לומר לא יאחר וגו' פירוש ואם אין הרשע צד צרכים אלא הוא לצד שונה ולא הצאים אחריו יתחכם ה' עמו באופן אחר ולא יאחר לו צעולם הזה לשלם לו עונשו כדי שלא ירשיע עוד ותאבד תקותו אלא ימכה לשלם לו מיתה שהוא חייב זה או יסורין כיון שיש לו תקוה שיזכה

אור בהיר

קפפו) ויהיה פירוש הכתוב ע"ה ומשלם לשנאו לאדם שלא רק הוא שונה אלא בניו ובני בניו כולם אין תקוה מהם ולמה א"כ יאריך אפו לו שיעמיד דורות על כן אל פניו להאבדו פ"י מאבד אותו מכל וכל, אבל כשראה הקב"ה שדורות הבאים ממנו עמידים ליתך בדרך ישר אז לא יאחר לשנאו לא יאריך אפו לו כדי שלא ירשיע עוד אלא אחר שיקום ממנו זרע ימכה אל פניו לשלם לו, וכל זה מהסודי המקום עלינו צ"ה וב"ש:

הפטרת ואתחנן

נחמו נחמו עמי יאמר אלהיכם: ב דברו על לב ירושלם וקראו אליה
 כי מלאה צבאה כי נרצה עונה כי לקחה מיד יהוה בפלים בכל

וישמר יתהוה אלהיה לך אתם ושמר יתהוה אלהיה לך את

לקם בהיר רש"י

שאלם דש בעקביו תשמעון (מחמ): ושמר ה' אלהיהך (מ"ל): (ז) רצונו לומר וא"ו זו אינו וא"ו המוסף, שעד לך את הברית וגו'. ישמור לך"י הכנעתו: כאן היה המנאי וזו הגזירה ואינו מנאי נוסף, אלא וא"ו זו מהפכת את העבר לעתיד, ואמר הנעתו במקום ברית

והמסד, שלא את הברית ישמור אלא מוכן הברית והוא הנעתו (רא"ם), או שקלר (סה"י), ברם קשה לומר שזה יהיה כל כוונת רבנו, שהלא הכתובים מלאים מזה שהא"ו מהפך ואינו נותן מקום להמחוררת, כפסוק זה עצמו תמצא עוד ג' פעמים, והיה כמו יהיה, ושמרתם כמו תשמרו, ועשייתם כמו תעשו, לזה אפשר לומר הכוונה, שלאכאורה יוקשה להכתוב נראה כקומר עצמו שהתחיל לומר עקב שמעשם כל המצוות יהיו לך כל הברכות דלהלן ואח"כ אמר ושמר לך את הברית, א"כ אינו בזכות עשיית המצוות אלא משבועת האבות, ועוד הלא ברית האבות הייתה בלי מנאי והיאך אמר שאלם תשמעו ותשמר כל המצוות או יקיים הברית, עוד קשה הלא כל הברכות הללו הם שייכים בעוה"ו, ובפסוק שלפני זה אמר היום לעשותם אבל לא לקבל שכרם, עוד יש להקשות מה זה וההבן חוץ וברך, לזה הדגיש רבנו ישמור, לך"י הנעתו, כלומר מלא קושיא מתרלת חזרתה שאלם תשמור כל מצוותי פהיה אתה זה שראוי לקיים ולשמור דוקא לך הברכות האבות, אבל שכך אין הכי נמי שמור ואפון לך למחר לעוה"ב (מ"ל), ובה מלאנו טעם נכון להכרתו של רבנו שלא לפרש חזית עקב כפשוטו שהוא "בעבור", שלא בעבור ששמור המצוות יהיו לך כל אלה, אלא אם תשמור או יהיו לך כל אלה בזכות אבות, ודו"ק כי נכון הוא

אור החיים

נחזון שזריך שילמוד התורה בשמחה ולא בעצבון כעקביים יתגלו לו ויבין סתרי תורה. ואפשר שרמזו באלה הנו"ן שישיג הבין חמשים שערי בינה, ולדרך זה גזירת הכתוב הוא תשמעון"י שאלם ישיג מדריגת העוה ישיג לשמוע דברי תורה, ואומרו ושמרתם וגו"י פירוש שעל ידי השכלה בחורה ישיג לשמור ולעשות שהתורה מגנה ומללא מן החטא (סוטה כ"א) שהיא השמירה גם מציאה לידי קיום המצוות שהוא המעשה:

ישמור וגו'. אומרו בחוספת וא"ו ולפי משמעות הכתוב הוא גזירת הדיבור"י והיה לר"ך לומר ישמור ה' וגו', ולפי מה שפירשתי בפסוק שלפני זה לאחד מהדרכים שהגזירה היא עקב, ולאחד מהדרכים הגזירה היא תשמעון יבוא על נכון אומרו ושמר בחוספת וא"ו:

לך את הברית וגו'. קשה שמדבריו כאן משמע שאחר שישמעו וישמרו ויעשו כל המשפטים

אור בהיר

דן אין ר"ל שטעם הלכה זו הוא שלא יבא העוה ללמוד אותה בעצבון, ונחזון הוא, אסור ללמוד כי פקודי ה' ישרים משמחי לב, אלא סמך מלאמו על דברי חז"ל דרך מללה. (ז) שלא אמר את תשמעון לדרך זה, וכן לדרך הקודם. ומ"ש עקב בלד גודל, אין פירושו פשוט כפשוטו, שאין לך גבות רוח יומר מזה, אלא נקטו למשל על העניוה, לפי שהעושה אותו עושהו מממת עניוה להראות ללל שהוא עניו מאד. (ז) פי' לא אמר תשמעו, אלא בנ"ן, והוא כאלו אמר תשמעו אותם, ופירושו לשון הבנה. (ח) לא כן בדרכים הקודמים שיש גזירה גם בחזית עקב. (ט) לפי זה אינו מנאי אלא גזירה ב'. (י) פי' הוא התחלה הגזירה.

יב והיה עקב תשמעון את הפשטים האלה ושמרתם ועשיתם

לקם בהיר רש"י

טז ג' מיקוים עשה רבנו במלאמו זה, (א) הוסיף מיבא את הספר, שהלא מנאי הוא זה ואינו אומר עמידות שאלם תשמרו ובשכר זה ישמור ה', (ב) אמר המצוות במקום שהכתוב אומר המשפטים, כי הכוונה כאן על כל התורה והמצוות הנקראים משפטי ה', לא כמו בזמנה מקומות (שהענין מוכיח) שהכוונה על דיני ממונות ועניני כ"ד, (ג) הוסיף מיבא עקב מפשוטו ומפרשו מלשון עקב ורגל שהוא סוף תכונת האדם, ובשאר מקומות לא פירש כלום, ופשוט הוא שפירושו בעבור, כגון (ברא' כ"ו ה') עקב אשר שמע אברהם בקולי, והכרחו לזה, שאל"כ חסר מיבא, "אשר", והאונקלוס שפירושו בלשון בעבור שאמר חלף אה"י שהוסיף אות הדל"ת דתקבלון שפירושו אשר תקבלון (רא"ם), עוד יש הכרח, כי שם בהכרח לומר "עקב" אשר שמע אברהם או שאר לשון של בעבור ולא כפי בלאו הכי, משא"כ כאן היה די לומר והיה אם תשמעון וגו' (מ"ה), ועיין עוד מזה באלה הסמוך, וקלות אין פירושו שבאמת הם קלות, כי מי יודע ערכן של מצוות, אלא פירושו שיטנם מצוות שהם חמורות בעיני בני אדם ונושאים אותם על ראש ועל לבם, וישנם שהם קלות בעיניהם ומניחים אותם לבסוף ונושאים אותם ברגליהם על עקבם ודשים עליהם, והגם שזא לידם דוחים אותם מפני מצוות הגדולות אשר לא ראוי לעשות כן, וכן אמר מלכתי דוד (תה' מ"ט ו') אין אני ירא מן עבירות חמורות אלא עון עקבי יסובני עונות אשר אני מזלל בהם לדוש עקב רגלי הם המסבכים אחי (מצודת), ולפי דרכי יהיה פי' הכתוב והיה אם עקב תשמעון את המשפטים שתלמדו ותשמעו ותקבלו את המצוות בשלימות בלי חקרן מראשם עד עקבם (רא"ם), או יהיה פי' את המשפטים עם המשפטים (דע"י), ולא יקשה לך מלקמן (ט' כ') עקב לא תשמעון שחסר חזית אשר ורבנו לא אמר מידי, כי אם כבר אמרה כאן למה לאומרה עוד הפעם, ואה"י יהיה פירושו שיבא עליכם הפורענות אם לא תשמעו בשלימות בקול ה'

אור החיים

יב. ודירה עקב תשמעון וגו'. לר"ך לדעת אומרו והיה מה יהיה, אם השמירה"י שהוא אומר בסמוך, לא היה לר"ך לומר אלא עקב תשמעון ושמר, ומה לר"ך בחזית והיה, עוד לר"ך לדעת אומרו עקב ולא אמר את תשמעון כדרך אומרו (ויקרא כ"ו ג') אם בחקתי, ורבותינו ז"ל דרשו (תנחומא) את מצוות שהאדם דש בעקביו תשמעון, וזה דרך דרש, ויתבאר על דרך אומרים ז"ל (ב"ר פ' מ"ב) אין והיה אלא שמחה, והגם ארון הכניאים בזה צוועם דבריו להעיר צמוסר נעים כי אין לאדם לשמוח אלא כשישמור לעשות כל אשר לזה ה' לעשות אז ישמח לבו ויגל כבודו, אבל כל עוד שיחוש שחסר אחת מכל מצוה ה' ציון מצוה לא העשה ציון מצוה עשה עליו אמר שלמה (קבלת ב') ולשמחה מה זה עושה, וכוא אומרו והיה שמחה

אור בהיר

א) פי' אה"ל והיה זאת שישמור ה' לך וגו'. (ב) כמו העקב הוא סוף גוף האדם. (ג) פי' אם גמר כל השמיעה והשמירה והעשייה, כלומר למד וקיים כל המורה. (ד) פי' כל עוד שהוא חי אינו יודע מה יולד לו.

ועשתרת צאנך על האדמה אשר נשבע לאבתיה ליתת לך: י ברוך תהיה מכלהעמים לאייהיה בך עקר ועקרה ובהמתה: טו והסיר יהוה

ארעא די קיים פאבהתה? פתן? יד ברוך תהי מקר עממא? לא יהי בך עקר ועקרה ובבערתי: טו וערי: ס סנה ב? רש"י

לקט בהיר

ממעשה: ועשתרות צאנך. מנחם פירש אצירי בשן (ה' כ"ג י"ג) מנחם הלא"ה, כמו (ג' י"ד ה') בעשתרות קרנים (לשון חזק), ואונקלוס תרגם ועדרי עקב, ורבותיו* אמרו (ח' ס"ד) למה נקרא שם עשתרות שמעשרות* (י"ג) את בעליהן: (יד) עקר. שאינו מוליד*.

רש"י

ממעשה: ועשתרות צאנך. מנחם פירש אצירי בשן (ה' כ"ג י"ג) מנחם הלא"ה, כמו (ג' י"ד ה') בעשתרות קרנים (לשון חזק), ואונקלוס תרגם ועדרי עקב, ורבותיו* אמרו (ח' ס"ד) למה נקרא שם עשתרות שמעשרות* (י"ג) את בעליהן: (יד) עקר. שאינו מוליד*.

שני עשאות * הקדושים דרשו * שמעשיות.

אור החיים

הבטחות ה' ואין לריך לומר בריתו הם בטוחים ושמויים לעולם ועד, ודברים אלו כנים הם שכלל אברהם זכה לכל הכבוד ללד מעשיו, ואם ישראל ישמרו תורה ה' למה יגרעו לבל בכה זכות אבות ואדרבה שלהם גדול משל אבותיהם כי הם עמדו על הר סיני וגם היוחס מזויס בתורה ובמצוות, מה שאין כן האבות שלא נתנה להם התורה, ומעשה גדול כה בניס כשיטבו מעשיהם מכה האבות:

אור בהיר

כז) כלומר אין הפי שימור מומן אברהם אע"ה עד בואת הארץ, אלא ישמור מציאת הארץ עד עולמי עד. יז) וגדול מלואו ועושה. יח) ברכה זו אין ידוע מה שמו. יט) ולא אמר ולא תהיה עקר. כ) ופי' בך* בעצמך ובמולדתך. כא) משא"כ אם ימלאון חסדי בני ע"י חולי. כב) שללאורה אם לא ישים מחלה כמו שגמר אומר אי"כ למה להסיר.

הברית ואת החסד אשר נשבע לאבתיה: י ואתה בך וברכה ותרבה וברך פרי בטנה ופרי אדמתה דגנה ותירשן ויצהרה שגראלפיה

לקט בהיר

(לבוש): יח) אלפיך פירושו נחמה גסה שנקרא קן, כמו (תה' קמ"ד י"ד) אלופינו מפונלים, פירושו השורים שלנו מוקים ובריאים ופונלים משא רב, וימנעו הנקר שיונלו לרוב, והמלך הכחוב לקרוא לולדות "שגר" גם זו מן הכרחה שיונלו

רש"י

חסדא די קיים פאבהתה? י ואתה בך וברכה ותרבה וברך פרי בטנה ופרי אדמתה דגנה ותירשן ויצהרה שגראלפיה

אור החיים

כזה יזכו לשמור להם הבטחתו, וממה שאמר בפירוש זה עלמה (ט' ה') לא בלדקתך וגו' כי ברשעה וגו' ולמען הקים וגו' זה יגיד שהגם שאין להם לזכות בהכרח שיקיים ה' את השבועה וזה לך האות כי לא בלדקתו בל וירש מה שירש, ואולי כי כיוסחם לארץ יהיה בשביל שבועת האבות והנאוי הוא הדבר אם ישמרו ויעשו ישמור ה' בהתנה לעולם ועד, וזהו אומרם כאן ושמר ה', ואם לא ישמרו תהיה קיום השבועה בזמן המועט שנכנסו לארץ וישלחם לנפשם. עוד יחזר על זה הדרך לפי שהבטחה אברהם מלינו שאמר לו שני הבטחות, א' להוציאם ממצרים ויביאם אל ארץ כנען דכתיב (בראשית ע"ו י"ד) ואחרי כן יאלו ברכוב גדול ודור רביעי ישובו הנה, ב' לתת לו מנהר מצרים עד נהר פרת ועשרה אומות, והן עתה הגם שלא היו לדיקים כמלטרך כאומרם לא בלדקתך וגו' אף על פי כן קיים ה' לבניהם הבטחה ראשונה שהוציאם ממצרים והביאם אל הארץ והנחילים שיעור המספיק, והלא תמלא שאפילו שיעור הצריך להם לא נחלו שהרי בני יוסף עומדים ולוחים שלא הספיקה נחלתם (יהושע י"ז), הרי שעדיין לא הגיעה לידם הבטחה מנהר מצרים עד

אור בהיר

יא) אין הפירוש שאם לא ישמרו התורה לא ימן הממנה אלא לומן מועט, שדבר זה ספר המחבר ו"ל לעיל ד' מ', אלא הפי שלא יגרס משו וישר אי"כ המתנה בידם, וכן נפ' ראה לרשעה כל הימים (י"ב א'). יב) ולא אמר וקיים לך וגו', אבל להלן אמר לא בלדקתך וגו' אמה נא. יג) הצרות בשלימות לא רק חליו. יד) שלא רק ישמור לך ברית האבות אלא "לך" יהיה הצרות. טו) שאין לריך לשמור שהלא ימן לך ברית מדם.

איכה אוכל להורישם: לא תירא מהם זכר תזכר את אשר עשה יהוה אליהו לפרעה ולכל מצרים: הפסת הגדלת אשר ראו עיניך והאתת והמפתים ותיד החזקה והזרע הנטויה אשר הוצאת יהוה אליהו כדעשה יהוה אליהו לכל העמים אשר אתה ירא מפניהם: וגם את הצרעה ישלח יהוה אליהו במ ער אבד הנשאים והנסתרים מפניה: לא תערץ מפניהם כיי יהוה אליהו בקרבך אל גדול ונורא: כב ונשל יהוה אליהו את הגוים האל מפניה מעט מעט לא תוכל פלתם מהר פך

אבול לתרכותהון: לא תירא מהון מדבר תדבר ית די עבר: אל תהיך פפרעה וקל מצרים: נסו רכרכין די חזאה עינה ואתיא ומפתיא וירא תקפתא ודרעא מרמסא די אפקה: אל תהיך כן יעבר: אל תהיך קל עמסא די את דחל מקרמיהון: כ ואת ית ערעיתא יגרי: אל תהיך כהון עד דגבון ראשתארו וראמרו מקרמיה: כ לא תתבר מקרמיהון ארי: אל תהיך שכנתה בניה אל תהיך דבא ודחיקא: כב ויתרף: אל תהיך ית עמסא האלון מקרמיה וער וער קא תבול פשעיותהון בפריע דיקמא חסני עלך חיות ברא:

מפך כל חלי וכל מדוי מצרים הרעים אשר ידעת לא ישימם בך ונתנם בכל שנאיך: ואכלת את פלה העמים אשר יהוה אליהו נתן לך לא יתחוס עינה עליהם ולא תעבד את אליהם כיי מוקש הוא לך: ס י פי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה ממני

לקט בהיר ועקרות היו, לזה אמר שעקר שאינו מוליד לא יהיה בך (בד"א): כג ר"ל מקרא מסורס הוא כאלו אמר מפני שרבים הגוים האלה ממני כי תאמר בלבבך איכה אוכל להורישם, פי מפני שהם רבים אני חושש ללמא ושמה תאמר איכה אוכל וגו', על זה אני אומר לך לא תירא מהם, והיוגא ממנו שאל תאמר כן (רא"ם), ואמר רבינו "על כרחי" לפי שגם לשון דלמא אינו מיושב בשלימות, שהליל אל תאמר רבים וגו' איכה וגו', ודי (ב"ב): כד ח"ל רש"י בגיטין דף ג', אין אלה יכול לפרש בלשון אס, לומר אס תאמר בלבבך וגו', לא תירא מהם הא אס לא תאמר תירא מהם אין זה נכון עכ"ל, חזק כוונתו גם כאלו באומרו שישול עליו שוב לא תירא

אור החיים שמים חזן מלינייס פחים וכו', לזה אמר והסיר פירוש להיות שאינם בידו ובאים על האדם מצטיח שיסירם אחר שכבר באו, וכנגד חולאים הבאים בשליחות אמר לא ישימם בך, ולזה לא הספיק במאמר והסיר והוצרך לכפול ולומר לא ישימם ולא סמך על מה שקדם לומר והסיר. עוד צא להעיר צהכרת חסד אל כי הוא המסיר חולי מיראל"י, לצל יאמרו כי הדבר צא כפי הטבע יש עחים וזמניים שאין חולאים בעולם, לזה אמר וכל מדוי וגו' לא ישימם בך ונתנם בכל וגו', וצוה תשטיל כי הדבר צא צהשגחה מה' ויזכר הגם. עוד ירצה שהגם שישים כי המדוע צהשגחיהם לא יהיה חולי נדבק מהם אליהם הגם שיחיה חולי הנדבק כחולי ראתן (שם ע"ז): יפילא הי צין ישראל לעמים:

אור בהיר כג) פי חזן מסדור שהסיר רצה ב"ה שנדע שהוא היה המסיר. (בד) מה זו צהכרת אס הי ימן להס. (כד) פשיטא שאין צריכין ללנות מה שאין הקב"ה טותן להס. (כו) פי הגם שמתד רחמנות מדרות הטובות היא, כאלו מזהיר כנגדה. (כז) שאס לא קן כבר אמר ואכלת וגו' ולמה כפל. (כח) ומה הקשר. (כט) ופי ולא תעבד כדי שלא תעבד.

לקט בהיר

מהם פי אס תפרשו בלשון אס לא יפול עליו, שהיה משמע דוקא אס תאמר כן לא תירא וכוונתו, אבל מה שאינו מלשון "אלה" או מלשון "דהא" אין צריך רבינו לפרשו שאין צ' לשונות אלו שייכים רק בצאמצע הדיבור, לא בתחלתו, ופשוט הוא (רא"ם): כה) כבר פירשנוהו צפ' ואמתן (ד' ל"ד) שנתן מקום לפרעה כדיכול לנסותו אס כל יכול הוא, ואומות פירושו אשר הקב"ה נתן מעמלו להראות כמו, ואמר המכות "הגדולות" לפי שבעיני אדם הם גדולות יותר, שעל מה שלא שאל יכול לומר אין אני נתפעל מזה, אבל צאמת פשוט הוא שמה שהקב"ה טותן פי זו יותר הצמנה, לזה אמרו צהחית לא זו חף זו (בד"א): כו) פי עשר המכות הבאו צהכס ונפלאות, שאס סתם פלאים כבר אמר מקום ואומות: כז) שנאמר (שמות ט' ג') הנה יד ה' הויה, צורוע נעויה זו חרצ שנאמר (דה"א כ"א) ותדעו שופה בידו נעויה על ירושלים (ספרי), ומה שפרט צ' מכות הללו לצדק, אפשר משום שצ' אלו ראו עין בעין שזפעטם אחד וצדעו אחת היה יכול להרוג ולאצד כל מלרים (מ"ל), והיה זה לראיה שלא רק לכופס לשלח ישראל יכול יוכל אלא גם להשמידו' האומות (ב"ב): כח) כבר דיבר הכתוב מן הצרעה צפ' משפטים (כ"ג כ"ח), ופירש שם רבינו (והוא מן התנאים) שהיה מטילה ארס צענייהם והם מתו, עיי"ש, וכאלו משונה פירושו (והוא מגמ' דסוטה), ואין סתירה שכן הפתס צהכרת ליה כרצ פפא בגמ' שאמר שמי צרעות הוא, חדל דמשה (ו) הנוכר פי משפטים צהנה שניה וקאי על סיתן ועוג עיי"ש) וחדל לדיהושע (ו) הנוכר כאלו שעבר את הירדן וקאי לכל העמים אשר אשר אתה ירא מפניהם (נח"י), ח"ל הגמ' וסימטה עיניהם מלמעלה וסירפתן מלמטה שנאמר (עמות צ' ט') ואני השמדתי את האמרי מפניהם

רש"י

שוב לא תירא מהם: (יע) המפת. נסיונות"י: והאתת. כגון (שמות ד' ג') ויהי לנחש, וכיו לנדס ציבשת (שם ט): והמפתים. המכות המופלאות"י: ויריד החזקה. זו הצדק"י (ספרי סוף שלח): והזרע הנטויה. זו החרצ (שם) של מכת צבורות: (כ) הצרעה. מין שרץ העוף שהיתה זורקת צהס מרה ומסרסתן ומסמאה את עיניהם"י) בכל מקום שהיו נסתרים שם (ספרי ל"ג): (כב) פן תרבה עליך שמה שהקב"ה טותן פי זו יותר הצמנה, לזה אמרו צהחית לא זו חף זו (בד"א): כו) פי עשר המכות הבאו צהכס ונפלאות, שאס סתם פלאים כבר אמר מקום ואומות: כז) שנאמר (שמות ט' ג') הנה יד ה' הויה, צורוע נעויה זו חרצ שנאמר (דה"א כ"א) ותדעו שופה בידו נעויה על ירושלים (ספרי), ומה שפרט צ' מכות הללו לצדק, אפשר משום שצ' אלו ראו עין בעין שזפעטם אחד וצדעו אחת היה יכול להרוג ולאצד כל מלרים (מ"ל), והיה זה לראיה שלא רק לכופס לשלח ישראל יכול יוכל אלא גם להשמידו' האומות (ב"ב): כח) כבר דיבר הכתוב מן הצרעה צפ' משפטים (כ"ג כ"ח), ופירש שם רבינו (והוא מן התנאים) שהיה מטילה ארס צענייהם והם מתו, עיי"ש, וכאלו משונה פירושו (והוא מגמ' דסוטה), ואין סתירה שכן הפתס צהכרת ליה כרצ פפא בגמ' שאמר שמי צרעות הוא, חדל דמשה (ו) הנוכר פי משפטים צהנה שניה וקאי על סיתן ועוג עיי"ש) וחדל לדיהושע (ו) הנוכר כאלו שעבר את הירדן וקאי לכל העמים אשר אשר אתה ירא מפניהם (נח"י), ח"ל הגמ' וסימטה עיניהם מלמעלה וסירפתן מלמטה שנאמר (עמות צ' ט') ואני השמדתי את האמרי מפניהם

נצרה כי היא חידה ולפי שהתורה שלנו פרות התקמה העליונה שכתוב בה (להלן ו) התקמה תחיה בעליה לכה הזכיר בה כי חיים הם הענף נמשך מן השורש והמעין מן המקור הנקרא מקור מים חיים, כמו שאמר הנביא בתוכחהו (ירמיה ב) אחי עזבו מקור מים חיים, וכתוב (שם י) הוא אלהים חיים, והדברים בו נקראים חיים פעננו שכתוב (דברים ו) ואתם הדברים בה' אלהיכם חיים בלכם חיים.

והוסיף לכאר למצאיהם, כלומר למי הם חיים לאותם המוצאים אותם, וכא לרמוז בלשון זה שאין הכל מוצאין אותן, ולמה אין מוצאין אותן לפי שאינם מחפשיין אחריהם, ואלו היו מחפשיים הן מוצאין פעננו שכתוב (משלי ב) אם תבקשנה כסף וכמטמנים תחפשנה אז תבין יראת ה' גוף ודרשו רז"ל למצאיהם למוציאיהם בפה. כי מלכר שיתחייב האדם שידע הדברים בלבו עוד ותחייב שיהיו שגורים בפיו ושיירגילם בלשונו, ועל שתייהן אמר שלמה עליו השלום (שם כ"ב) כי נעים כי תשמרם בבטנך וננו יחדו על שפתיה. ולכל קשרו מרפא, דרך הרפא הנותן לחולה מין אחד מן הסמים והמסעדים לאכל או אחד מן הפשקים לשחות שיועיל לאותו איבר שהחלי בו ושהוא פועל בשבילו וזיק לאיבר אחר, ונמצא שהרפואה אינה שונה ולא שלמה בכל איברי הגוף, ועל כן באר כי יש יתרון גדול לתורה שיהא רפואה שונה בכל הבשר ותועלת לכל האיברים כלם מבלי שום נזק לאחד מהם.

והסוד שלמה בכתוב הנה כי יש במעשה המצות תועלת הגוף והנפש, וכן באר לנו משה עליו השלום (דברים ו) לטוב

לנו כל הימים, הוא העולם הבא, לחינוך כהיום הנה, הוא העולם הזה, ועל כן באר מצות התורה קצתם מקבלות וקצתם משפלות, כנגד תועלת הנפש משפלות כנגד תועלת הגוף, כי יש במעשה המצות תועלת ושכר בסוף, והוא שאמר דוד עליו השלום על כלל המצות (תהלים י"ט) גם ערף נזהר בהם בשמך עקב רב, ולשון עקב מלשון עקב כי העקב סוף הגוף, וכן השכר והגמול בא בסוף, כי השכר סוף המעשה.

ולשון עקב זה מצאנוהו בין במצות המקבלות הנקראות חקים בין במשפלות הנקראות משפטים, במקבלות הנקראות חקים הוא שאמר דוד עליו השלום (שם קי"ט) נטיתי לבי לעשות חקיך לעולם עקב, ועוד אמר (שם) הורני ה' דרך חקיך ואצרנה עקב, כלומר אצר המדה ההיא לפי שיש לה עקב, והשכר הנה הוא רב טוב הצפון פעננו שכתוב (שם ל"א) מה רב טובך ונהו לשון עקב רב, במצות המשפלות הנקראות משפטים, זהו שכתוב.

(יב) והנה עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אתם ושמר ה' אלהיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך, כל יערי הפרשה הזאת יעודים גופניים בתועלת הגוף בעולם הזה שהם הנכה לחיי העולם הבא, ונקלל עוד תועלת במלת עקב כי יעודים גופניים אלו הוא השכר הקל והשפל שיש לאדם, כי כן העקב שפל הגוף, אבל השכר הגדול והעצום שהוא זיו השכינה נקלל במלת והנה שהוא כולל השם המיוחד, והוה שפימה פרשה של מעלה היום לעשותם וסמיו ליה והנה עקב, לרמוז כי בעשותם היום הנה יהיה שכרו זיו

השכינה, אבל רצתה התורה לכאר על המרשש ולהאריך בו ולרמוז על המשפל ולקצר בו כי כן המנהג בכל התורה.

7 ודרשו רז"ל בלשון עקב שהוא אזהרה לאדם על המצות שאדם יש בעקביו שלא יקל בהן, לפי שיש בני אדם שאינן חוששין בקצת מצות שהן קלות בעיניהם ודרשו אותן בעקב, וכבר גלו לנו רז"ל כי עגש המצות שאדם מוזל בהן ודרש אותן בעקביו בעולם הזה מקיף אותו ליום הדין, שאמר (תהלים מ"ט) עון עקבי יסופני.

ועוד יקלל עון עקבי יסופני, שבא להזהיר על אותן מצות שהוא חייב לפסע בהן והן פסיעות של מצוה, כגון ללכת אל בית הנקנס ולבית המדרש ולבקר את החולים וללוות את המתים ולנחם אבלים, כל אלו מצות של פסיעות ושכרן גדול, וכבר אמרו רז"ל שאפילו בשבת מותר לו לרוץ לבית הנקנס שאמר (הושע י"א) אחר ה' ילכו בארצה ישאג, ואם אינו מקים מצות של פסיעות אותו עון יסבהו ליום הדין, והו עון עקבי יסופני.

וכן אם פוסע לרבר עברה אותו עון יסבהו ליום הדין כמו כן, שכן מצונו בכתו של ר' חנינא בן תרדיון שנגזר עליה לישיב קצבה של זונות בעון שדקדקה בפסיעותיה לפני גדולי רומי, והצדיקה עליה את הדין ואמרה (ירמיה ל"ב) גול העצה ורב העלילה אשר עיניך קצחות על כל דרכי בני אדם, כלומר אפילו בדקדוק פסיעות, הא למדת שהאדם נוטל שכר על פסיעותיו כפי הדרך שהוא הולך בה, והו והנה עקב תשמעון, ובפדרש, והנה עקב תשמעון, אין שכן של צדיקים אלא בסוף, אבל שכן של רשעים הוא מיד בעולם הזה

שאמר (דברים ו) ומשלם לשנאיך אל פניו, שכן לפניו, אבל צדיקים שכן לאחריו שאמר (תהלים צ"ד) ואחריו כל ישרי לב, הו אמר והנה עקב תשמעון.

(יד) ברנה תהיה מפל העמים, יותר מפל העמים, פעננו שכתוב (דברים כ"ח) ותנף ה' אליה ענין על כל גוי הארץ, כי כשם שהמברך שהזכיר בו והברך הוא גדול מפל האלהים כן אמה הממברך מפנו תהיה ברנה מפל העמים, או יאמר מפל העמים, מפני כל העמים שכלם יברכוה וידו על מעלתה.

(טו) והסיר ה' ממך כל חלי, שהוא במנהגו של עולם, וכל מדוי מצרים, שהיו חוץ ממנהגו של עולם.

או יאמר, כל חלי, הוא הבא מחוץ לגוף מצד השתנות האויר וקלקולו, וכל מדוי מצרים, הוא הבא מבפנים מתוך הגוף, והו לא ישימם בך.

(טז) ואבכת את כל העמים, תכלה אותן ותאכלם כלחם, כלשון (במדבר י"ד) כי לחמנו הם.

אשר ה' אליה גתן לך, דרשו רז"ל, בזמן שמסורין בידך, מכאן למדנו שגול הגוי אסור בזמן הנה, ואמרו חכמים ו"ל שהוא יותר חמור מגול ישראל מפני חלול השם, וכבר בארתי זה בפסוק (ויקרא כ"ה) וחשב עם קנהו.

(כ) וגם את הצרעה, דע כי הנסים שני חלקים, נסים נסתרים ונסים מפורסמים, והזכיר המפורסמים בפסוק של מעלה, הוא שאמר המסת הגלגל אשר ראו עיניך והאחת והמסתים, ועמה יזכיר מכת הצרעה שהוא מן הנסים הנסתרים שנוראה לעיני רואיהם שהיא באה בדרך הטבע פעננו

שהכתוב מתיר כי היינו יכולים ללמד אותו ממה שכתוב (דברים כ"ב) הקם תקים עמו, שהיא מצות טעינה וקל וחמר הוא ומה טעינה שאין בה צער בעלי חיים אמרה תורה הקם תקים עמו, מצות פריקה שיש בה צער בעלי חיים לא כל שכן, ואף על פי כן נכתב ללמד שהם שני דינין חלוקין, חלוקה מצות טעינה ממצות פריקה ומצות פריקה ממצות טעינה, וכן הכתוב לומר פריקה בתנא טעינה בשכר, ושם העלו בגמרא כי הכתוב הזה צוב תעוב לפריקה בתנא אמת משום דצער בעלי חיים דאורייתא.

(ז) ונקי וצדיק אל תהרג. וישע שיעצא נקי וצדיק בדינו, וכן אחר שיעדע לו צרות לחובה מנין שאין מחזירין אותו, תלמוד לומר ונקי וצדיק אל תהרג, כי לא אצדיק וישע, אם הצדיקו בית דין של משה שלא מדעת לא יצדיקו הקדוש ברוך הוא בבית דין של מעלה.

(י) וישש שנים תזרע את ארצה. היה ראוי לומר את הארץ בן העשה לפרמים ולציתים, והזכיר כל הלשון לנוכח, וכן מצינו בשבת הלשון לנוכח, העשה מעשיה, שורף ודמור, בן אמתה והגר, הנה השבת והשמטה שנים בזה, מה שלא תקצא בן ביוכל שאין הלשון שם לנוכח כי אם לנסתר, והוא שכתוב (ויקרא כ"ה) לא תזרעו ולא תקצרו את ספיחיה ולא תבצרו את גזריה, והנה זה טעם הדבר כי השבת והשמטה אחר שתעבר השבת עתיד הוא לחזור למלאכתו במוצאי שבת, וכן בשמטה אחר עבור השנה השביעית שהוא אסור בעבודת קרקע עתיד הוא שיתחזר לעבודה במוצאי שביעית, ולכך אמר שורף ודמור, וצידה, בעין שלה, אכל ביוכל שהוא

קדש שישבתו כל הפעולות והכל שבת ומנוחה ואין המלאכה אחריו. בא הלשון נסתר, הוא שאמר ספיחיה, להורות כי לה' הארץ ומלואה ואין לה בה כלום, וכן יורה הלשון בעצמו שהזכיר כאן בשמטה השמטה ונטשתה, כלומר שאנו חייבים להשמיטה אכל אינה נשמטת ממנו כי עתידין לחזור לעבודת קרקע אחר השמטה, מה שאין בן ביוכל שהוא נשמטה ממנו וחוזר לאשר לו אמות הארץ וכן נחבאר זה.

(יב) למען ינוח שורך ודמור. באור זה, למען ינוח שורך ודמור, כלומר מצות השבת שתעבר ששה ודמור בשביעי, למען זה ינוח שורך ודמור וכן אמר והגר, כי אין פונת הכתוב במצות שבת כדי שינוח השור והדמור, וכמוהו (דברים ט"ו) למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים, אשר באורו למען זה תזכר את יום צאתך.

(יד) שלש רגלים תחג לי בשנה. וזו עוד והזכיר בכאן, שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך, ונאמר במקום אחר (שם) שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך וגו' בתג המצות ובתג השבועות ובתג הסכות, אלו אמר פעמים (ססס) ולא פרש בתג המצות ובתג השבועות (וכו'), נעפד"ר, פעמים ולא אמר רגלים] הייתי אומר שלש שם שלוש פעמים בשנה בתוך שלשה או ארבעה חדשים ועל זה נאמר בתג המצות ובתג השבועות ובתג הסכות, ואם בן למה נאמר רגלים בלשון רגלים, פרט לבעלי חיים, להוציא את החגר והסמא ואת החולה והזקן והקטן שאין יכולין לעלות ברגליהם.

ובמדרש שלש פעמים, שלש רגלים ולהלן הוא אומר (ישעיה כ"ו) תרמסנה רגל רגלי עני פעמי דלים, אזהרה לישראל שלא יעלו אלא ברגליהם, וכן הכתוב אומר (שיר ז) מה יפו פעמך ברגלים בת נדיב. (טו) דמועד חדש האביב. ורשו רבותינו ו"ל מכאן אמר רבי יהודה בן בתירא שלא תהא מביא אלא בחודש האביב, ואם לא השיגה התבואה מעברין השנה, ואמר ולא יראו פני רגלם, כלומר בלא קרבן, והיה לו להביא על כל פנים עולה ושלמים.

(יז) פני האדן ה'. שלשה חגים הם בשלשה זמנים, חג הפסח הוא זמן האביב, וחג השבועות הוא זמן הקציר, וחג הסכות הוא זמן האסיף, ושלשתם מועדים על התבואה ועל כל צמחי הארץ, ונתחבנו בהם להודות לה' כי טוב ולראות בהם את פני האדון ה' המפרנס את עבדיו והזן את העולם כלו, ודרך הקבלה [נפד"ר במלות] (במלת) את פני האדון כתבתי בפסוק וידבר (שמות כ').

(יח) לא תזבח על חמץ דם זבחי. פרש הרמב"ם ו"ל היה לו לומר לא תזבח על חמץ זבחי, כי הדם אינו נזבח, וכן ללמד על מאמר רבותינו ו"ל לא תשחט על הפסח וצדן חמץ קים, אכל שעור הכתוב לא תזבח על חמץ, ולא דם זבחי יהיה על חמץ, וכן ללמד שני דברים שלא ישחט את הפסח ושלא יזרק את הדם וצדן חמץ קים. (יט) ראשית בכורי אדמתך. הבכורים אסורין בהנאה, ודרשו רבותינו ו"ל שלכך נסמכה מצות בכורים למצות לא תבשל גדי, לומר לה' מה בשר בחלב אסור בהנאה, אף בכורים אסורים

בהנאה. ועוד דרשו בו שאין להביא בכורים אלא מן המבשלות לא מן הסמדר. לא תבשל גדי בחלב אמו. הכתוב הזה נזכר בתורה שלשה פעמים, ודרשו רבותינו ו"ל (הלן קטו) אחר לאסור אכילה ואחר לאסור הנאה ואחר לאסור בשול. ומה שהוציאו הכתוב בלשון בשול, לפי שדרך בשול אקרה תורה, ולוקה מן התורה בכשולו וכן באכילתו דרך בשול, וכל שאינו דרך בשול אינו אסור מן התורה אלא מדברבבן וכן דעת מורי ו"ל.

ומה שלא הזכיר בו לא תאכל שהיה אסור הנאה בכללו, שהרי אמרו (פסחים כא) כל מקום שנאמר לא תאכל לא תאכלו אחר אסור אכילה ואחר אסור הנאה במשמע עד שיפרט לה הכתוב, שאלו אמר לא תאכל הייתי מבין שהוא בשאר האסורין שאין חייב באכילתו אלא בדרך הנאסר, אכל שלא בדרך הנאסר פטור, ועל כן לא הוציא הכתוב בלשון אכילה ללמד שאם אכלו שלא בדרך הנאה כגון שבלעו חם עד ששרף גרונו חייב מלקות מן התורה, מה שאין בן בשאר האסורין. ולפי שלא הזכיר לשון אכילה לכך הוצרך פסוק שלישי לאסור הנאה, אכל מקום אינו לוקה אלא על בשולו ועל אכילתו אפילו שלא בדרך הנאה.

וכן תמצא במסכת פסחים פרק ב' (כה). שאמרו בשר בחלב להכי לא כתב רחמנא אכילה בגופיה למימרא שלוקין עליו שלא בדרך הנאה, ושתי מצות בלבד הן שאדם לוקה בהן באכילתם אפילו שלא בדרך הנאה בשר בחלב וכלאי הכרם, וכן אמרו רבותינו ו"ל (שם כד) הכל מודים בכלאי הכרם, שלוקין עליהם אפילו שלא בדרך הנאה, מאי טעמא משום דלא כתיב בהו

תנו בראשית לד וישלח

אונקלוס

לה א ויאמר אלהים אליעקב קום
עלה בית אל ושב שם ועשה שם
מזבח לאל הנראה אליך בבִּרְחֶה
מפני עשו אחיך: ויאמר יעקב אל
ביתו ואל כל אשר עמו הסרו את
אלהי הנִּכְר אשר בתככם והטהרו

א ואמר יי יעקב קום סק לבית
אל ותבי תמן ועבר תמן
מרבקה לאִהָא דאתגלי דך
במערקך מן דגם עשו אחיך:
ב ואמר יעקב לאַנִּש ביתה וְכִלֵּ
די עמה אַעֲרוּ ית סַעוֹת עִמָּא
די בניכון וארכו וישנו כסותכון:

לקט בדור

רש"י

אחתה: (ח) קום עלה. לפי שחרת דדרך *
נעשת" (זכ"א) לך זאת מבנת (מנח"ה: (ג) הנכר. שיש
בידכם משלל של שכם" (ד) והפחדו. מעבודת
שני נוחות ידך. ויבא.
אחתה: (ח) קום עלה. לפי שחרת דדרך *
נעשת" (זכ"א) לך זאת מבנת (מנח"ה: (ג) הנכר. שיש
בידכם משלל של שכם" (ד) והפחדו. מעבודת
שני נוחות ידך. ויבא.

אור החיים

זכמה חיה ועוף ואחתו מאמו. או ירצה להשיב כי
אדרבא יסתכו בין האומות כשיראו שזוי אחד
שלע צנת יעקב ופעל ועשה כחפלו ורלונו לא תהיה
לשוגאיהם תקומה בין העמים, ואדרבה צנה תהיה
חתם על העמים וירעדו מפניהם:
ז (ח) א. קום עלה וגו' ושם שם וגו'. עעס
אומר ושם שם" (י) פי' הגם שהוא
מארץ הכנעני וישב הארץ שם שם ולא תפחד
מחס"י. או יאמר ושם שם ולא תשז כאן כי שיה

אור בדור

ז (ח) והוא פשיטא, שעל שלא יאמר לו לך משם דרך לישב שם. (צ) כלומר יכול אתה לישב שם בנצח. (צא) שנדרת ועדיין לא
קיימת. (צב) האין יהיה זאת שנית יעקב יהיו נחום אלהי נכר, ולמה לא הזהיר מקדם שלא יעלו אותם. (צג) לא חס
ועלם כדי לעבדם, אלא כדי לשברם ולהינות משוים, ומאחר שעל ידי ישראל אין להם ניטול בשניהם, וגוים לא היו עמהם, שהרי הרגו
כל זכר, חשבו שיעלו אותם עמהם עד שימלאו גוים וינטלום, חס טעות, שמיד שיעלו אותם קנו לעצמם ועברו על לא יהיה לך וגו', וגם

אונקלוס

תנה בראשית לד וישלח

שבו ויבזו ואת כל אשר בבית: ויאמר
יעקב אל שמעון ואל לוי עברתם אתי
להבאישני בישב הארץ בפנעני
ובפרזי ואני מתי מספר ונאספו עלי
והכונני ונשמדתי אני וביתי: לא ויאמרו
הכזונה יעשה את אחותנו: פ

לקט בדור

רש"י

וישראל עושה חיל (במד' כ"ד י"ח), ועזבו לאחרי חילם
(תהי' מ"ע י"ח): שבו. לשון שביה, לפיכך עעמו
מלרע"י: (ל) עברתם. לשון מים עכורים (נרכות כ"ה):
אין דעתי ללולכ"י עכשיו, ואגדה (ג"ה) ללולכ היתה
החבית" (י) ועברתם אותה, מסורת היתה ביד
כנענים שיפלו ביד בני יעקב אלא שהיו אומרים
(שמות כ"ג ג') עד אשר תפריה ונתלת את הארץ, לפיכך
היו שחקין: מתי מספר. אכשום מועטים" (י):
(ל) הכזונה. הפקד"י (ג"ה): את אחותנו. ית

אור החיים

השמדתו הוא וציתו והלא אפילו לכתחילה אם שאלו
הגוים אחת מהכת ויחדו נותנים אותה להם
(ירושלמי פ"ח דתרומות) ולא יחרגו כולם עליה
אפי' בעריות" (י) ומכל שכן דרך זה שכבר היה מה
שהיה. ואולי שיכוונו לומר כי לא יהוש על הדבר כי
לא ירעשו אלא אם היו הורגים בלא סיבה אבל
הריגה זו לסיבה ראויה היתה שלקה אחותינו בעל
כרח ועשאה זונה, והוא אומרים הכזונה יעשה את
אחותינו, ואין הכוונה שחייב על הזנות שכרי פנויה
היתה וכן נח אינו מלזוה אלא על אשת חברו חכר

אור בדור

רק שמעון ולוי שהמדובר מהם עד עתה. (פ) על כן אמר בני יעקב, ולא אמר אחי דינה. (פז) ק"ל מה נראה שיעקב לא ידע
מתשבותם, הלא שם היה, שנאמר ויאמר שכם אל אביה ואל אחיה וגו', ומה חשב. (פח) כגון אשת איש, ומכל שכן פנויה.

בְּלִכְתּוֹ לְבֵית אֵל, כְּדִי שִׁתְּרַחֵק מִלְּבַבְכֶם כָּל מַחֲשַׁבְת עֲבוּדָה זָרָה יו.

(ד) וַיִּטְמֵן אוֹתָם יַעֲקֹב. וְלֹא אֲבָדָם יי מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ בְּכֹר מִבְּשָׁלִים וַיִּמְתְּרֵן בְּהַנָּהָה יי.

(ה) וַיִּשְׁעוּ, וַיְהִי חַתַּת אֱלֹהִים יי. כִּי בְּנִסְעֵם מִשְׁכַּם שְׁהִיָּתָה עִיר מִבְּצָר יי הִיָּתָה סַכְנָה שִׁיתְּקוּמְמוּ הַסְּבִיבוֹת עֲלֵיהֶם בְּדַרְךְ, וְלִכֵּן הֶצְרַךְ אֲזוּ יי שִׁתְּהִיָּה "חַתַּת אֱלֹהִים" עֲלֵיהֶם.

(ז) וַיִּקְרָא לְמִקּוֹם. לְאוֹתוֹ מְלֹן אוֹרְחִים יי שֶׁלֵּן בּוֹ בְּלִכְתּוֹ

אותם תחת האלה. 9. משמע, איפוא, שלולא ביטול זה של הגויים היה הכל אסור בהנאה (ועיין תורה שלמה שם). 10. כלומר, חומרה יתידא בסוגית עבודה זרה, ואולי מדייק רבינו מלשון הכתוב "אשר בתוכם" (ולא כתוב 'אשר עמכם') שיש להוציא כל רושם ע"ז מבפנים ('לכם'). ביטול הע"ז על ידי הנשים אינו כתוב בסוק, לא בפירוש ולא ברמז, וזוהי השלמה לסיפור שרבינו מוסיף כסברא דנפשיה.

11. כדין ביטול עבודה זרה על ידי יהודי שמפרר חורה לרוח או מטיל לים (ע"ז נא, ב). 12. ובוזה עונה רבינו על השאלה מדוע יעקב לא נהג על פי דין ביטול ע"ז. חומר יתירא היתה כאן, כמבואר בפסוק ב.

13. כלומר, היה צריך בחתת אלהים נגד תושבי סביבות האזור רק כאשר נסעו משכם, אבל כל עוד היו בתוך העיר - גם אחרי רצח הגברים - לא היה כל צורך בחתת אלהים כדי להגן עליהם מפני תושבי האזור. 14. וכל עוד שהו בעיר שכם ושלטו בה אחרי הרצח היה מצבם בטוח עקב חומת העיר. 15. ולא לפני כן.

16. לאזור כולו כבר קרא "בית אל" לעיל כח, ט, כאשר אמנם לח שם העיר לפני כן. עתה שהקים מובח של תודה במלון בו שהה בברחו מפני עשו (רבינו לשיטתו לעיל שם ד"ה ויפגע במקום) קרא למלון הזה 'אל בית

לְכַרְכָּה: חֲסִידִים הָרְאוּשִׁים הָיוּ שׁוֹהֵינן שְׁעָה אַחַת י ומתפללים, כְּדִי שִׁיכְנוּנו אֶת לְבָבְךָ לְמִקּוֹם י (בכרות ל, ב במשנה). וַעֲשֵׂה שֵׁם מִזְבֵּחַ לְאֵל הַנְּרָאָה אֲלֵיךְ בְּבִרְךָ. לַחַת הַנְּרָאָה עַל שְׂקִים לָךְ הַהִבְטָחָה שְׁעָשֵׂה שֵׁם, כְּעֵנִין אֲמָרָם: מְבָרַךְ: בְּרוּךְ שְׁעָשֵׂה לִי גִס בְּמִקּוֹם הַזֶּה י (בכרות נד, א).

(ב) הִסְרוּ אֶת אֱלֹהֵי הַבָּכָר. שִׁלְקַחְתֶּם מִשְׁכָּם י, אָף עַל פִּי שִׁבְטְלוֹ אוֹתָם עֹבְדֵיהֶם כְּמוֹ נָשִׂי שְׂכָם י, כְּאֲמָרָם: גֹּי מִבְּשָׁל עֲבוּדָה זָרָה כָּעַל כְּרָחוּ י (עבודה זרה מג, א נב, ב), וְלִכֵּן הֵם מְתָרִים בְּהַנָּהָה י, מִקָּל מִקּוֹם הַסִּירוֹ אוֹתָם מִקְּרַבְכֶם עִתָּה,

כזונה כאשר איננה כזאת, והן מעורבותנו אנו כאחיה.

פרק לה

א

1. אין הכוונה לשיבת קבע, ואף לא לעבכה למטרה מסוימת, כי אם למנוחה לשם התרבות עם הא"ל. 2. הוא המזבח שבנה להלן בפסוק ז. אין לו כל קשר עם נדרו (לעיל כח, כב) בענין האבן ששם מצבה. המזבח נועד להביע תודה (אם על ידי קרבן אם על ידי תפילה) על זה שה' קיים לו את הבטחתו (לעיל כח, טו). המצבה, לעומתו, נועדה להיות אבן פינה לבית המקדש ("והיה ביום אלקים"). 3. רש"י: במקום שבא להתפלל. 4. כדרכו של רבינו למצוא בסיפורי האבות בספר בראשית מקור לתקנות/גזירות/התנהגות של חז"ל. 5. זוהי ברכת הודאה על חסד (=נס) שה' עשה לאדם במקום מסוים. באותה מידה יעקב נותן הודיה על החסד (הבטחה) שעשה ה' עמו בבית אל כאשר ברח מפני עשו אחיו, וזאת עתה שחזר אל 'המקום הזה'.

ב

6. וקשה לרבינו, כלום יעלה על הרעת ששבטי י"ה יידבקו בעבודה זרה ממש! 7. כאשר ראו את הפורענות שהביאו על עצמם בפרשת דינה (הגברים, הרי נהרגו, ולכן 'נשי שכם'). 8. בשני המקומות לא נאמר 'בעל כרחו' (אבל כך כתוב אצל הרמב"ן). ועיין דיון רחב בתורה שלמה סעיף י וסעיף כג בענין התנהגות זאת של יעקב אבינו ומה שטמן

"וַיִּקְחוּ לָהֶם נָשִׁים מִבְּל אֲשֶׁר בְּחָרָו י (לעיל ו, ב).

(ל) לְהַבְּאִישֵׁנִי. שִׁיאֲמָרוּ שִׁשְׁקָרְנוּ בְּאֲמֹנָתָנוּ י אַחַר י שְׁנַמְלוּ.

(לא) הַכּוֹזְנָה, שְׁאִין רְאוּי לְתַבַּע עֲלֵבּוֹנָה י. יַעֲשֵׂה, עִם הָאָרֶץ י. אֶת אַחֻתָנוּ, שְׁאִינָה זֹנָה, וְרְאוּי לְתַבַּע עֲלֵבּוֹנָה י, וְשֵׁהִיא אַחֻת לָנוּ, וְרְאוּי לָנוּ לְתַבַּע עֲלֵבּוֹנָה י. וְהִנֵּה כְּשִׁיתְּבֹנֵן יוֹשֵׁב הָאָרֶץ כְּאַלְהָה י אין רְאוּי שִׁיתְּקוּמָם.

פרק לה

(א) וְשָׁב שָׁם. לְכֹנֵן דַּעְתְּךָ י קִדְם שִׁתְּכֵנָה י המזבן, כְּעֵנִין אֲמָרָם זְכָרוֹנָם

לבני נח, באשר הוא נמנה בין המאורעות אשר קדמו להבאת המבול, ובני נח הוזהרו על העריות. יש כאן, איפוא, שני דינים של טומאה בפרשת דינה: א. דין שכם אשר אנס אותה. ב. דין אנשי העיר אשר אפשרו לקיים מצב כזה של לית דין ולית דיין בסוגיא זאת של אונס. אלה ואלה צריכים, איפוא, ליתן את הדין.

27. לפי רבינו גם בפסוק הזה יש 'שני דינים': א. האחים גרמו לחילול שמו של יעקב (וממילא לחילול השם). ב. גרמו לסיכון מצבו עקב "ונאספו וכו'". יש גם קשר בין שני הענינים, כי כל עוד נחשב יעקב אצלם אדם חשוב ומכובד פחותים הסיכויים שיתקיפו אותו. עתה שירד ערכו בעיניהם סלולה הדרך לביצוע פעולת תגמול. בפסוק הבא ישיבו הבנים על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון. 28. מאחר.

29. כי בזה היא עוסקת ואדעתא דהכי פועלת. 30. שיעקב חושש שיתקוממו נגדם. 31. אפילו אם אינה אחותנו, באשר היא אשה מכובדת ואין כאן שאלה של הפרת אימון כאשר זה לכתחילה אלה אשר הפרו אימון במעשה זה נגד "האנשים האלה שלמים הם אתנו". 32. "את אחותנו", כלומר מדין אחים ולא רק מדין עשית צדק. 33. הן ההתיחסות אליה

(כא) שְׁלָמִים הֵם אֲתָנוּ. בְּשָׁלוֹם הֵם אֲתָנוּ, וְאִין בְּלָבָם לְתַבַּע עֲלֵבּוֹנָם י.

(כה) וַיַּהֲרֹגוּ כָּל זָכָר. שְׁלֹא מְלוֹ אֱלָא עַל תַּקְוָה לְהַשִּׁיג מִקְּנִיָּהֶם וְקִנְיָנָם י, כְּדַרְכֵי תַמּוּד וְשְׂכָם (פסוק כג).

(כו) וְאֶת תַּמּוּד וְאֶת שְׂכָם בְּנוּ הֶרְגוּ י. שִׁבְקָשׁוֹם וּמְצָאוּם.

(כז) הָעִיר אֲשֶׁר טַמְאוּ י. כִּי לֹולָא הָיָה כְּכָר דְּכָר בְּנָה בְּלַתִּי נִמְאָס אֲצֵלָם י לא הָיָה שְׂכָם עוֹשֵׂה בֵּן. אֲמָנָם הָיָה זֶה מְרַגֵּל אֲצֵלָם שִׁיתְּחַדּוּ הַשְּׂרִים בְּנוֹת הָעָם בְּלַתִּי רְשׁוּת לְנָשִׁים אוֹ לְפִלְגָשִׁים, עַל דַּרְךְ

הנכבד בביתו, ויכול היה לתת לאחר מבני אביו לטפל בפעולת השיכנוע הזאת. 21. א. מקורו בראב"ע, והכוונה לתת מראש הרגשת רגיעה לבל יחשדו ולבל יחששו ממה שבאמת קרה - פעולת נקם. חששם קשור בשיטת הרמב"ם (מלכים ט, טז) 'נתחייבו כל בעלי שכם הריגה, שהרי שכם גזל והם ראו וידעו, ולא דנוהו'.

22. ולכן אין לראות בזה מילה לשם גרות, ובמילא נידונים כבני נח ולא כבני ישראל. בעוד רמב"ם ורמב"ן חלוקים ביניהם באיזה דין מדיני בני נח היו אנשי שכם חייבים מיתה, רבינו רק קובע כי אמנם דין בן נח יש להם למרות המילה.

23. קשה, הרי כבר כתוב "ויהרגו כל זכר", ושכם וחמור נמנים ביניהם! (ועיין בהעמק דבר על ההבדל בין אנשי שכם ובין שכם וחמור).

24. וקשה, והרי לא אנשי העיר טימאו את דינה אלא שכם! 25. לולא שכך אמנם היתה ההנהגה המקובלת אצלם. לכן אפשר לומר שגם לאנשי העיר היתה יד במעל הזה בשתיקתם לנוהג זה אצל שריהם, ובוזה הם "אשר טמאו". ושם יפרש רבינו "אשר טמאו" = משום שטמאו, כמו שפירש לעיל פסוק יג "אשר טמא". 26. וגם זה אסור היה

וְשָׁמְרוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשְּׁבֶט לַעֲשׂוֹת אֶת־הַשְּׁבֶט לְדֹרֹתֵם בְּרִית עֹלָם: בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֹת הוּא לְעֹלָם כִּי־שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְהוָה

אור החיים

להזכר בוי"ו אינו חייב הגם שיעשה בו מלאכה שאינה נריכב הרי זה פטור הגם שמקדשו בחזקה יום שבת:
מז. ושמרו בני ישראל וגו'. לריך לדעת למכ הוסיף עוד שמירה אחרת, עוד לריך לדעת כונת אומרו לעשות את השבת, ורבותינו ז"ל דרשו מכ שדרשו, ואולי כי בא ללנות שימרו לכל יבואו לידי מכשול טעות היום כדי לעשות את יום השבת לאמיתו, והוא אומרו ושמרו בני ישראל את השבת כדי לעשות את השבת הידוע שלא יבא לידי טעות, והגם שיקדש יום צביעי כזכר בסמוך זה אינו יום השבת כפי האמת, או ירמוז לפי מה שפירשנו בפסוק שלפני זה שיעו ה' למי שאצדק לו ודיעת היום שימנה ו' ימים ומשמר ה' לזה בא להח עטם ואמר ושמרו בני ישראל את השבת שהוא יום המקדש למניינו, והטעם הוא לעשות את השבת האמיתי כדי שלא יפקע מזכרונו מלוח יום המקדש, וטעם שהזכיר יום ז' בשם שבת לא חש עליך לטעות ממכ שגמר אומר לעשות את השבת הרי זה מראה באצבע כי שבת ראשון הוא שבת אשר עושה לחשבונות! עוד יראה על דרך אומרו (בראשית ל"ז י"א) ואביו שמר את הדבר פירוש ממתין ומלפס מהי יבא, והכוונה בזה ללנות שלא יהיה השבת כדבר טורח ללד מניעת מלאכת הרלון ומלוח החפץ אלא לריכין לשמות בו בשלימות הרלון וחפץ בדבר וחמיד יהיה ממתין ומלפס מהי יבא, ואומרו לעשות את השבת לשלול הכוונה כחפץ מלוח

אור בהיר

אחת, כמו כן נאמר כאן. (צ"ג) ועשה יומר מכדי לרכו לאותו יום פטור, וכל המאמר נאמר לדיק, שנאופן זה פטור. (צ"ד) פירוש כוונתן בחפץ בו ומה שחלפה עליו, לא יהיה אלא לקיים מצות השבת. (צ"ד) וזה פירוש לעשות, שאם ישמור אותו מוכן ומזומן, או כשיצא השבת יהיה מוכן לעשות מלוחו, שהרי עשה כל ההכנות מקודם. (צ"ו) שלא יהיה נפסד גם מהזולת.

אור החיים

פטור עליהם. עוד יראה לומר כי משונית שמירה זו מכל שאר שמירות המלות כי שמירה זו נחשבת נגדר עשיה, והוא אומרו ושמרו וגו' לעשות הרי שלך לפניך שקורא לשמירה עשיה, ואולי כי הטעם הוא על פי דבריכם ז"ל (קדושין ל"ט): שאמרו יש אדם ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כעושה מלוח והעמידוה בגמרא בצאה עבירה לידו ולא עבר ע"כ, וכמו כן ביום המקדש אין לך צאה עבירה לידו של מלאכות כזה כי בכל עת מזדמנים לפניו מלאכות הרבה מהארבעים ותולדותיהם צפרטי המחוצר וצפרטי הבישול וצפרטי מקח וממכר שהאדם רגיל בהם כל היום ומזדמנים צאין מספר והוא נשמר מהם לזה ישב להם כעושה מלוח. עוד יראה להיות שקדם וזה על שמירה השבת הצא הסביר לומר שכל השומר שבת הנה הוא נועל שכר שבת, לזה נזכר ה' ואמר ושמרו בני ישראל פירוש דוקא בני ישראל הם שישנם בשמירה שבת ולא שום אומה ולשון, ולזה לא אמר ושמרתם שאז יהיה נשמע שבת ללוח על השמירה והוא בא לשלול חוץ מבני ישראל שלא ישמרו שבת, והוא מאמרם ז"ל (סנהדרין נ"ח): גוי ששבת חייב מיחה שהרי מיעטם הכחוז ואזכרתם זו הוא מיתתם. עוד יראה על זה הדרך ושמרו בני ישראל את השבת פירוש כשישמרו אפילו שבת אחד ולא דוקא אם ישמרו אלא גם אם יסכימו דעתם לעשות מלוח השבת, והוא אומרו לעשות את השבת. מעלה עליהם הכחוז כאילו עשו לדורתם, וכפי זה איש ישראל ששמר אפילו שבת אחד ומה אין מנכין לו משכר העולה לו אם היה שומר לדורות עולם (מכילתא כאן). עוד יראה לפי מה שהקדמנו בפסוק אך את שבתו כי לזה ה' לחלל שבת בשביל פקוח נפש כאן ביאר הכחוז כי לא נתמעט שבת בשמירה אלא

אור בהיר

(צ"ז) וזה פירוש לעשות את השבת, שיראה לתקן גם את השבת, לא רק ענינו. (צ"ח) לשון עמיד, וידוע שלשון עמיד נאמרה על המחשבה, כגון אז ישיר משה, וריכס כמוהו. (צ"ח) ופירוש חיצת את בשביל, כלומר, היו זכיר באלם ישראל שלא ימות על ידי שמירת שבת. (ק) ופירוש חיצת את על ידי, כלומר, שמור את ישראל על ידי חילול שבת, ואל תשמור את השבת על ידי מיתת ישראל, וכל החילוק בין ב' הלשונות פירוש חיצת את, והענין אחד, שממולא דבר נתמעט הגוי. (ק"א) וידוע הקושיא שזה נראה הפך גמרא יומא פ"ה וש"ע אר"ח שכ"ח, ועיין בסנה"ק אהב ישראל על המורה בפסוק זה מה שפרק, ושפטים קדושים יושק, שנראה פירושו אמת

תפא בראשית לו וישב

את־הדְּבָרִים שְׁנֵי יָב וַיִּלְכוּ אַחֲיוּ לְרַעוֹת
אֶת־צֵאן אֲבֵיהֶם בְּשֹׁכְמָם: יג וַיֹּאמֶר
יִשְׂרָאֵל אֲלֵיוֹסָף הֲלוֹא אַחִיךָ רַעִים
בְּשֹׁכְמָם לָכֵן וַאֲשַׁלְּחֶךָ אֲלֵיהֶם וַיֹּאמֶר
לוֹ הַנְּנִי: ד וַיֹּאמֶר לוֹ לֶךְ־נָא רְאֵה אֶת־
שְׁלוֹם אַחִיךָ וְאֶת־שְׁלוֹם הַצֵּאן וְהַשְׁבִּנִי

אונקלוס

ית פתנקא: יב ואזלו אחוהי
קמרעי ית ענא דאבוהון
בשכמם: יג ואמר ישראל ליוסף
הלא אחיך רעון בשכמם אתא
ואשלחך ליתרון ואמר ליה הא
אנא: ד ואמר ליה איזל בעון חיו
ית שלקמא דאחוד וית שלקמא
דענא ואחבני פתנקא ושלחה

אונקלוס

לאחיו ויאמר הנה חלמתי חלום עוד
והנה השמש והירח ואחד עשר
בוכבים משתחוים לי: ויספר אל
אביו ואל אחיו ויגער בו אביו ויאמר
לו מה החלום הזה אשר חלמת הבוא
נבוא אני ואמך ואחיד להשתחות לך
ארצה: יא ויקנאו בו אחוהי ואביו נמר

תפה בראשית לו וישב

לאחיו ויאמר הנה חלמתי חלום עוד
והנה השמש והירח ואחד עשר
בוכבים משתחוים לי: ויספר אל
אביו ואל אחיו ויגער בו אביו ויאמר
לו מה החלום הזה אשר חלמת הבוא
נבוא אני ואמך ואחיד להשתחות לך
ארצה: יא ויקנאו בו אחוהי ואביו נמר

לקמ בהיר

רש"י

ל פעולת מינח "את" הוא להראות באצבע ולקשר יפה
מינח כאלו למינח לרעות, הגם שיכול לחסור ואין חסרות
חסרון אבל יותר מפורש אם ישנו, לזה אם לא היה כחוב כלל
לא היה עלה על דעתיו לדרוש כלל אבל מאחר שנכחב
ונקוד והנקודה עושה אותו כאלו אינו מראה הכחוב בזה
כוונתו שרצה בהתקשרות וגם אינו רוצה, שלגבי אביהם הוא נקשר שאמריו לו שלכו לרעות את כאלו, אבל באמת לא הלכו אלא
לרעות ולא את האלף אלא לרעות ולהתעדן עלמם באכילת כאלו אביהם (רא"ם), והשיעור הכחוב בזה שמחמת שירדו
ממדריגת קדושתן לאכול ולשמות מלא היצר מקום לגרות גם, כי מלי כריסיה זני בישי (ג"א): לא פי יעקב לא חפש
את יוסף היכן הוא נמצא א"כ אין פי הנני שכתן אני אלא ודאי פירושו מוכן אני, וגם זה לא די שהרי לא שאלו אם מוכן
הוא אם לאו, לזה קרא רש"י דבר זה ורצונו שהיא יותר מהכנה, וכן הוא בכל מקום, שידע משה רע"ה בסנה שאין הקב"ה
מבקשו ואמר הנני ודאי שפירושו מוכן אני, ובמכוון פירש רבינו דבר זה כאלו, לפי שעניית יוסף היה אחר שידע ענין
השלימות כי נפש הוא ואעפ"כ אמר הנני (מ"ל), וכן בעקידה כשאמר אע"ה הנני פירש"י כן, לפי שהיה הקב"ה רגיל

(יב) לרעות את צאן, נקוד על אח"י שלא הלכו
אלה לרעות את עלמן (י"ה): (יג) הנני, לשון עובד
חרותי, מדרש למלוא אביו, ואע"פ שהיה יודע

אור החיים

בשלוס אלל אביו, והגם שהיו אחיו שונאים אותו
ושכיה החיקא^מ, סובר יעקב כדעת רבנן שחולקים
עם פלימו בפסחים דף ח' ח"ל תניא חור שבין
ישראל לארמאזי בודק עד מקום שידו מגעת פלימו
אומר כל עלמו אינו בודק מפני הסכנה ופריך
והאמר רבי אלעזר שלוחי מלוא אינם נחוקין ומשני
היכי דשכיה החיקא שאני וכו' ע"כ, והכמים
שחולקים עם פלימו^מ סוברים שיש לחלק בין
מליאות שלפנינו למליאות שמואל כי שם שכיה ודאי
החיקא כי ישמע שאלו שמושה את דוד למלך
במקומו ואין לך שכיה החיקא כזו מה שאין כן חשש

הודעת דבר מהשמים ולה כנסה בהם קנאה:
יג. לכה ואשלחך וגו'. י"ה פירוש לכה אלל אחיך,
ואם אחי חושש לשנאתם היגני מלוך
ושולחך בדבר מלוא שתלך בשליחותי ושלוחי מלוא
אינם נחוקים (פסחים ח').
יד. לך נח ראה וגו'. עתה הוא מפרש שליחות
המלוא שעושה, ואמר והשיבני דבר
עשאו שליח להחזיר לו תשובה שזכר אפילו למאן
דאמר (שם ח'): שלוחי מלוא אינם נחוקים דוקא
בהליכתן אבל לא בחרתן, במליאות זה עשאו שליח
גם בחרתו^מ, ומעתה הרי הוא בעוה שישוב

אור בהיר

שחלומותיו אמת הם. (מד) מאמריו לכה, הרי כבר שלמו, ולמה כפל לומר ואשלחך, ובפסוק הסמוך אמר עוד הפעם לך נח
וגו'. (מה) ואין כאלו חורה, שעד שיבא אל אביו הוא בשליחות המלוא. (מו) ונאמן זה אין מלוא, שהרי סובר פלימו שפסור
ממלוא בדיקת מתן. (מז) פי הגם שהקושיא והחירוק ה"ל הוא לדעת פלימו, אבל מביא ראה משמואל הנביא, ומה ישנו חכמים

לקמ בהיר

רש"י

מביא לאביהם: (י) ויספר אל אביו ואל אחיו.
לאחר שספר אותו לאחיו חר וספרו לאביו
בפניהם^מ: ויגער בו, לפי שהיה מעיל שנאכ"י
עליו: הבוא נבוא, והלא אמך כבר מתה^מ, והוא
לא היה יודע שהדברים מגיעים לבלה^מ שגדלתו
כאמו (י"ה), ורבותינו (ברכות י"ה) למדו מכאן שאין
חלוס בלא דברים בטלים, ויעקב נחכוון להוליא
הדבר מלב בניו שלא יקנאוהו, לכך אמר לו הבוא
נבוא וגו' כשם שאי אפשר באמך כך השאר (הוא)
בעל: (יא) שמר את הדבר, היה ממחין ומלפיה
מתי יבוא, וכן (ישעי כ"ו ב') שומר אמונים, וכן לא
תשמור על חפצתי (איוב י"ד ע"ג), לא תמתן: L

כבושה מהדנה (ג"א): (כ) פשוט הוא שסיפרו לאחיו כי
פעמים כי כן כתיב, אבל בפעם השני לא שייך לומר סיפור
אלה חורה, לכן נהרס שויספר קאי על אביו, ואל אחיו
פירושו שגם הם שמעו, וזה הקדמה על דלהן דכתיב ואביו
שמר את הדבר, א"כ למה אמר הבוא נבוא, ולמה גער בו,
לזה אמר הכחוב שהיה זאת בפני האחים וגער בו כדי
להוליא השגאה מלגם (רא"ם): (כז) אין הפי' שהגערה
היתה חוכמה ליוסף למה חלם כזאת או למה סיפר
התלומות, שא"כ נכון יותר בתשאי בניו לביתו, אלא בעבור
שהיה יוסף מביא שגאה על עלמו גער בו שידמה לאחים
שהם רק פטופטי דברים ולא יקנאוהו (רא"ם): (כח) פי'
הדגוש מונח על מינח אמך ועליו חור ה"א התמיה שעל זה
יש לתמוה שהוא דבר שאי אפשר, ובה יאמינו בניו שכוונתו
לבעל התלום, אבל אין לומר שהתמיה סובב על ההסתמיה, כי מה זה תימה אמת שהוא רחוק אבל אפשר: (כט) ולפי"
מה שאמר הכחוב ואביו שמר את הדבר פירושו כמו דליתא שם כז"ר דסבור יעקב אביו שיחיו הממים בימיו וישמחו ליוסף
הוא ורמל אמו, אבל חז"ל צברכות הלכו בשיטה שהתלום מאמו הוא דברים בטלים, ועל כ' הדרכים כאחד מקיים רש"י ויעקב
נמכוון להוליא וכו' (מ"ל):

אור החיים

הדברים ולה גדלה שנאתם והיה מה שהיה:
י. ויגער בו וגו'. י"ה להסיר קנאה האחים.
וסתר החלוס בקושיא אני ואמך^מ, כי
מהמניעה המוחלעת היא, והעעם כי לא יעלה על
הדעת כי בני יעקב תשיגם הגדולה מהאומות אלא
דוקא מאזכיהם ומעתה אין מליאות שישתחור לו

הדברים ולה גדלה שנאתם והיה מה שהיה:
י. ויגער בו וגו'. י"ה להסיר קנאה האחים.
וסתר החלוס בקושיא אני ואמך^מ, כי
מהמניעה המוחלעת היא, והעעם כי לא יעלה על
הדעת כי בני יעקב תשיגם הגדולה מהאומות אלא
דוקא מאזכיהם ומעתה אין מליאות שישתחור לו

אור בהיר

י"ה. (כ) פי' לא עלה על דעת יוסף שאחיו הגדולים יקפידו עליו בשביל זה. (כא) למה גער, ומה מטא, ובפרט יעקב ידע
האמת ושמר את הדבר. (כב) שלדברי רש"י ז"ל עדיין אינו מישב מינח אני. (כג) קנאה בשביל מה, וכי עלה על דעתם

י"ה. (כ) פי' לא עלה על דעת יוסף שאחיו הגדולים יקפידו עליו בשביל זה. (כא) למה גער, ומה מטא, ובפרט יעקב ידע
האמת ושמר את הדבר. (כב) שלדברי רש"י ז"ל עדיין אינו מישב מינח אני. (כג) קנאה בשביל מה, וכי עלה על דעתם

שדרשו חז"ל: "כי יקרא - פרט למזומן", ומצוה שאינה צריכה הכנה - מצוה קלה היא...

בקונטרס הנפלא "בריכות המעיין" (שיצא לאור בעילום שם המחבר), יישב על פי יסוד זה את מאמרו של ריש לקיש (סנהדרין לו.): "כפלה הרימון רקתך - אפילו ריקנין שבך מלאין מצוות כרימון", שלכאורה יש לתמוה עליו: אם מלאים הם מצוות כרימון, מדוע נקראים הם 'ריקנים'?

אלא - הרימון כל חשיבותו רק מבפנים, ששם האוכל, אולם סביבות האוכל, שהיא הקליפה, אין לה חשיבות כלל וזורקים אותה לאשפה, כמאמר הגמרא (חגיגה טו.): "רבי מאיר רימון מצא, תוכו אכל קליפתו זרק", וכך גם מצוותיהם של הריקנים - הם כרימון, כי אמנם את עיקר המצוה מקיימים, אבל סביבות המצוה, ההכנה למצוה והשמחה שלאחריה, כקליפה נחשבת בעיניהם, ולכן נקראו ריקנים, כי מצוה שאין הכנה לפניה ושמחה אחריה, נעדרת היא מכל התלהבות ורוח, ומצוה כזאת - מצוה ריקנית היא...

קונטרס "בריכות המעיין" (ניו-יורק תשמ"ב) - שיר השירים, עמוד עט

כאן ראה העם איך להתחיל לעשות שינוי בחיים

הגאון רבי אפרים גרינבלט שליט"א, בעל שו"ת "רבבות אפרים", כותב אודות שמחת בית השואבה:

"ענין שמחת בית השואבה הביאה את מצב בני ישראל לרוח הקודש, שמשם שאבו על ידי שמחה של מצוה רוח הקודש, וזה ענין השמחה של בית השואבה, ואדם כל השנה יש לו להמשיך לשאוב תורה ובזה יתעלה ויעלה למדרגה גבוהה בתורה וביראת שמים.

"וזה מה שנאמר במשנה: 'מי שלא ראה שמחת בית השואבה - לא ראה שמחה מימיו', והוא: שהתלמידי חכמים שבדור ההוא רקדו ושמחו שמחה של מצוה, ששאבו כל השנה תורה והיו חסידים ואנשי מעשה, והעם הסתכלו ושמחו ולמדו להתחיל לעשות שינוי בחייהם וללמוד תורה, שבה ישאבו תורה ויראת שמים ורוח הקודש, וכך ימשיכו את השלשלת של הגדולים והם יהיו הגדולים של הדור הבא - על ידי השאיבה ששאבו תורה בישיבה..."

שו"ת "רבבות אפרים" - אורח חיים, סימן שמא

של מאה ועשרים לוג, ומתוך כך באנו לספק שבגמרא, טוב יותר היה לכתוב שבכל כד היה שלושים לוג, וממילא ידענו שארבעה ילדים וביד כל אחד מהם שלושים לוג עולים כמספר הזה?

והוא מיישב, שהתנא נקט את המספר מאה ועשרים, שהוא סימן לשנותיו של משה רבינו ע"ה, שאור תורתו וזרחת עלינו ועוד היא מאירה, כשם שבמדרש נתנו סימן על מספר 'הללויה' שעונים הצבור כפי מנהגם בימי הגמרא - שעולין למספר שנותיו של אהרן קכ"ג (כמו שכתב הרמב"ם בפרק ג' מהלכות חנוכה הלכה יב).

הוסיף על כך הגאון בעל "ערוך לנר":

מדברי חז"ל עולה, שבשמחת בית השואבה היו מרמזים לעם לשוב בתשובה, שאם לא ישובו יאבדו, וכלשון המשנה (סוכה נג.): "אלו ואלו אומרים: אשרי מי שלא חטא, ומי שחטא ישוב וימחול לו". וזאת באו לרמז במספר מאה ועשרים, שהם מספר השנים שניתן לדור המבול לשוב בתשובה, כמאמר הכתוב "והיו ימיו מאה ועשרים שנה", ואם כן בלשון זה נאמר להם שישוּבו עתה, קודם שיכלו המאה ועשרים לוג - הרומזים למאה ועשרים שנות חיי האדם.

מעתה, הוא מסיים, לחסידים ואנשי מעשה היו המאה ועשרים רמז לשנותיו של משה, ולבעלי התשובה - רמז לשנות דור המבול לשוב בתשובה!

"תוספות יום טוב" - סוכה ה, ב; "ערוך לנר" - סוכה נב:

שמחת בית השואבה? והלא ניסוך המים הוא עיקר המצוה!

מדוע קוראים לליל ניסוך המים של חג הסוכות "שמחת בית השואבה", ולא "שמחת ניסוך המים", והלא ניסוך המים הוא עיקר המצוה?

זאת - אמר האדמו"ר בעל "חידושי הרי"ם" מגור - על פי מה שמובא בספרים הקדושים שגדולה ההכנה למצוה יותר מהמצוה עצמה, ואף כאן גדולה השמחה על שאיבת המים, שהיא ההכנה, יותר מגוף המצוה, שהוא הניסוך.

נכדו, האדמו"ר בעל "אמרי אמת" מגור, היה אומר, שמטעם זה נקראת שילוח הקן 'מצוה קלה' (רש"י דברים כב, ז), מכיון שהמצוה חלה רק בלי הכנה, כפי